

КОМПАРАТИВНА СТУДИЈА

ТРАНСФОРМАТИВНИОТ ПОТЕНЦИЈАЛ НА МЛАДИТЕ ВО ПРОЦЕСОТ
НА ЕВРОПСКА ИНТЕГРАЦИЈА

И

СЛУЧУВАЊАТА ВО ЗАПАДЕН БАЛКАН ПО ПАНДЕМИЈАТА НА
КОВИД-19

Co-funded by
the European Union

КОМПАРАТИВНА СТУДИЈА

ТРАНСФОРМАТИВНИОТ ПОТЕНЦИЈАЛ НА МЛАДИТЕ ВО ПРОЦЕСОТ НА ЕВРОПСКА ИНТЕГРАЦИЈА И СЛУЧУВАЊАТА ВО ЗАПАДЕН БАЛКАН ПО ПАНДЕМИЈАТА НА КОВИД-19

АВТОР

Драган Срејковиќ

Оваа публикација е изработена со финансиска помош на Европската унија. Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на Центарот за истражување, транспарентност и одговорност - ЦРТА и во никој случај не може да се смета дека ги рефлектира ставовите на Европската унија.

СОДРЖИНА

Вовед	6
Методологија на истражувањето	7
Клучни наоди	8
Резултати на истражувањето	9
Младите на Западен Балкан - Механизми на политика и учество	9
Младите на Западен Балкан - Основни вредности	10
Младите на Западен Балкан и Европската унија	11
Механизми на учество на младите на Западен Балкан	13
Длабински увид во учеството на младите на Западен Балкан	
во донесувањето на одлуки	19
Разбирање на учеството (на младите)	19

Мотивација - што го поттикнува учеството на младите?	21
Учество на младите - алатки и форми и институции	23
КОВИД-19 криза и учество на младите	26
Младите на Западен Балкан и Европската унија –	
Споделени и помалку споделени вредности	28
Заклучок и препораки	29
АНЕКС I - Прашалник за проценка	32
АНЕКС II - Водич за интервју	33
АНЕКС III - Користена литература	36

ВОВЕД

Би сакал младите луѓе од Западен Балкан да бидат повеќе поврзани, да разменуваат повеќе искуства и знаења. Ова е многу важно затоа што младите луѓе од Западен Балкан, за жал, не знаат доволно едни за други. Трагичните 1990-те не разделија. Имаме многу заеднички грижи и проблеми што можеме да ги решиме заедно или барем да помогнеме да се постигнат позитивни промени.

Испитаник од Србија

Западен Балкан е центар на различни случувања, и многу од нив би посакале никогаш да не се случеле. Историја, убавина, борби, (спротивставени) идентитети, вечни наративи, нерешени проблеми и длабоки пулсирачки трауми - сите концентрирани во еден регион. Историјата е сега, таа се случува пред нашите очи, ние ја доживуваме и ја создаваме додека зборуваме. Ние се обидуваме да ја разбереме нашата сегашност, но живееме во минатото. Постојано гледаме зад нас, не можеме да се ослободиме од опашките, влечејќи ги зад нас и да ги блокираме вратите од минатото што сакаме да ги затвориме. Не можеме да го завршиме започнатото, да ја затвориме таа врата и да продолжиме понатаму. Каде понатаму? Се чини дека нашиот заеднички пат е одреден - одиме во Европа, иако сме во Европа. Натпреварувањето помеѓу овие две верзии на Европа е уште еден парадокс во нашето размислување. Во една прилика летав од Белград (Србија) до Брисел (Белгија) преку Цирих (Швајцарија). Зошто доаѓаш во Европа? Царинскиот службеник на аеродромот во Цирих ме праша. Никогаш не ја ни напуштив?! Реков, малку збунет. Еден испитаник го забележа следново споредувајќи го нивото на напор што просечен млад човек во Албанија треба да го вложи за да постигне најмало нешто со нивото на напор на просечното младо лице во Европската унија: Постои англиски збор „struggling“ што ги одразува сите чувства на албанската младина; младите што се ограничени со фактот дека сè во Европа, но сепак надвор од неа.

Шесте општества од Западен Балкан (ЗБ 6) - Албанија, Босна и Херцеговина, Косово *, Црна Гора, Северна Македонија и Србија се на пат кон Европската унија. Демократизацијата на Западен Балкан е и пат и самата по себе цел. Тоа е долг процес, и ќе трае подолго време. На крајот, откако борбата за демократија ќе ги даде своите резултати, нашиот регион ќе биде многу поразличен отколку што е сега. Ќе го водат некои други луѓе, веројатно и подобри од нас - денешната младина. Ако се согласувате со мене во последната реченица, зошто не се обидете да се откажете барем од дел од таа мој сега, така што младите денес можат да започнат да водат пред да дојде утре!

Поточно, студијата сака да ги истражи и анализира клучните двигатели и мотивација за учество на младите во процесите на донесување одлуки и односот помеѓу таа мотивација и перспективите во однос на Европската Унија и нејзините основни вредности. Оваа истражувачка студија се обидува да идентификува кои се трансформациските потенцијали на младите од Западен Балкан 6 во процесите на интеграција во Европската унија и каде живеат овие потенцијали, особено земајќи ја во предвид кризата по КОВИД-19. Поточно, студијата сака да ги истражи и анализира клучните двигатели и мотивација за учество на младите во процесите на донесување одлуки и односот помеѓу таа мотивација и перспективите во однос на Европската Унија и нејзините основни вредности. Студијата, исто така, се обидува да посочи што ги тера младите да се придржуваат за овие вредности во 2020 година, со оглед на турбулентната политичка и социјална динамика во регионот, како и она што ги мотивира да одат напред и да останат активно вклучени во нивните општества и иднината на регионот. Студијата специфично испитува како кризата КОВИД -19 влијае на нивната мотивација и перцепција, како и на тоа како младите ги перципираат ефектите од пандемијата врз нивното континуирано учество во процесите на креирање на политики и интеграција во Европската унија. Таа анализира кои алатки и пристапи, кога станува збор за учество на младите, се најефикасни, а кои се очекува да бидат поефикасни и плодни во иднина.

Ова истражување е изготвено во рамките на проектот „Младите на Балканот за Европа“, поддржан од Европската унија, кој има за цел да ги зајакне граѓанските групи, особено младинските организации од Западен Балкан и Турција, за поефикасно учество во креирањето на политика и следењето на интеграцијата во Европската унија. Спроведувањето на истражувањето беше тешка задача - тоа беше спроведено главно во текот на летото на 2020 година, среде пандемијата КОВИД-19, која беше многу изразена во тоа време и која влијаеше на повеќето аспекти на процесот. Покрај тоа, истражувањето се совпадна со изборите и изборните кампањи во Србија, Косово *, Северна Македонија и Црна Гора. Затоа, исклучително беше важна целосната поддршка и соработка со тимот на ЦРТА, особено на Тамара Бранковиќ, Никола Пауновиќ и Игор Стојиловиќ, како и експертизата и посветеноста на регионалните експерти Лејла Кустурица, Кресник Лока, Ардита Метај Дика, Валентина Атанасовска и Александра Глигоровиќ. Посебна благодарност им должиме на Наташа Константиновиќ за нејзината исклучителна работа и поддршка во анализата на собраната документација.

* Оваа ознака не е во спротивност со позициите за статусот и е во согласност со Резолуцијата 1244/1999 на Советот за безбедност на ОН и Мислењето на МСП за Косовската декларација за независност.

МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Методи за собирање и анализа на податоци што ги применивме за време на истражувањето:

1. *Интервјуа со фокус групи* (ФГ), метод на квалитативно истражување, што овозможи подлабоко разбирање на однесувањето, ставовите, мотивите и практиките. Исто така, се овозможи собирање на голема количина на информации за релативно краток временски период. Вкупно беа спроведени 12 фокус групи, по 2 во секоја од целните заедници, во текот на јуни и јули 2020 година. Целната група се состоеше од млади луѓе на возраст од 18 до 30 години, со претежно неутрална до позитивна перцепција на Европската унија и со искуство и / или знаење за учество во процеси на донесување одлуки, креирање политика и / или мониторинг на локално или национално ниво. Овој состав на фокус групите обезбеди подлабоки согледувања и знаења за учеството на младите луѓе, односно оние кои се запознаени со процесот на учество, кои се (посакуваните и несаканите) резултати и, како што покажа студијата, колку е тесно поврзано со активизмот. Примената на сличен пристап, вклучувајќи ги само оние со попозитивна перцепција на Европската унија, овозможи подобро разбирање на изворите и причините на ваквите сфаќања, истовремено обезбедувајќи им можност на учесниците на фокус групите да размислат подлабоко за нивната сопствена мотивација за време на дискусиите на фокус групите, намалувајќи го ризикот од поларизација во дебатата и против наративите на Европската унија. Ова не значи дека ваквите дискусии се непожелни - перспективите на надворешните лица се ценат високо затоа што дават објективен увид и можат да преставуваат предизвик за размислување и искуство на групата што има спротивставени ставови - но тие ќе направат повеќе штета отколку корист, со оглед на обемот и целите на истражувањето.

Фокус групата се состоеше од 6 до 8 учесници (6,3 во просек), што овозможи активен придонес од секој учесник и жива динамика на групата. Сите интервјуа со фокус групите беа спроведени по електронски пат, преку платформата Зум. Тие беа снимени (аудио и видео) и транскрибирани (и преведени по потреба). Интервјуата со фокус групата траеја приближно 120 минути, што беше повеќе од очекуваното. Просечното време беше нешто подолго од планираното заради техничките проблеми, но најмногу под влијание на модераторот и големата мотивација што повеќето од учесниците ја искажаа за време на дискусијата. На секоја фокус група и помагаше искусен модератор, на локален јазик, користејќи го истиот водич за интервјуа. Водичот се состоеше од две нивоа на прашања: контекстни или воведни прашања, кои овозможуваат отворање на темата и подлабоки отворени прашања што овозможуваат пожива дискусија и размена во групата, како и повеќе детали и појаснувања.

Учесниците на фокус групата беа избрани со помош на краток дигитален прашалник за проценка, кој се состоеше од вкупно 17 прашања, вклучувајќи ја клучната демографија, перспективата на вредноста на Европската унија, нивото на искуство, знаењето за учество во донесување одлуки, процеси за креирање политики и (национално / локално) следење на информации. Врз основа на одговорите, учесниците беа избрани по случајна постапка.

2. *Анализата на документација* беше спроведена во периодот јули-септември 2020 година. Ова истражување се состоеше од идентификување, собирање и анализа на постојните национални и локални институционални механизми за учество на младите во процесите на донесување одлуки, развој на политики и следење низ регионот. Анализата се фокусираше на официјалните прописи на механизмите за учество. Податоците беа собрани преку преглед на официјалното законодавство, претходните анализи и истражувањата спроведени од граѓанските групи за млади, меѓународните организации, чадор организациите, истражувачките институти и другите институции вклучени и заинтересирани за ова прашање. Целта на анализата на документацијата беше да се идентификуваат постојните национални регулативи и да се разбере нивниот опсег и обем, истовремено не влегувајќи премногу во анализата на политиката. Исто така, анализата на документацијата беше искористена за да се претстави поширока слика на нивото на младинско учество во регионот и клучните вредности што ги споделуваат младите на Западен Балкан, преку прегледот на претходни претежно квантитативни анализи. Анализата на документацијата обезбедува контекст во кој треба да се толкува квалитативна анализа на дискусиите на фокус групата, особено имајќи во предвид дека учесниците се избираат според утврдени критериуми, што значи дека нивните мислења и ставови треба да се сметаат за типични само за тој сегмент (доминантен во Европската унија и барем одредено искуство и / или знаење за учеството на младите).

Иако ова веќе беше споменато во претходното поглавје, мора да се даде друго детално објаснување на методологијата: подготовки, избор на учесници во фокус групата, интервјуа со фокус групата и анализа се случија за време на пандемијата КОВИД-19. Тоа влијаеше врз процесот на изработка на студијата како технички така и тематски. Средби со фокус-групи беа организирани во време кога штотуку помина првиот бран на КОВИД-19, а вториот беше на пат, со локални епидемии низ целиот регион и со очекување дека следниот бран ќе се случи наесен. Оваа состојба значително влијаеше врз Проценката на испитаниците за сопствените реакции и одговорот на локалните и националните власти, како и на нивната перцепција за реакциите на младите кон оваа единствена ситуација. На учесниците им беше тешко да дадат било какви предвидувања за тоа како искуството со КОВИД-19 ќе влијае на идното учество на младите, бидејќи никој во тоа време не знаеше точно како ќе се развива понатаму пандемијата или колку ќе трае. Покрај тоа, анализата на тековниот глобалниот феномен кој се уште трае, а кој има значајно влијание врз локалниот контекст, беше уште понапорна и уште поважна - ништо слично не постои во личното или колективното сеќавање на сегашните генерации, особено на младите.

КЛУЧНИ НАОДИ

Избраните клучни наоди треба да обезбедат повеќе разбирање за социјалниот и политичкиот контекст во кој живеат младите на Западен Балкан, како и најважните сознанија важни за разбирање на потенцијалот и ограничувањата на младинското учество во регионот.

1. Низ целата територија на Западен Балкан, нема заедничка перцепција кај младите за Европската унија воопшто или за процесот на пристапување кон Европската унија. Разликите во перцепцијата се движат од попозитивните во Албанија и Косово до оние негативните во Србија.

2. Силната миграција е една од најистакнатите заеднички одлики на целиот регион на Западен Балкан и голем број млади размислуваат да се преселат во други земји надвор од регионот, пред сè поради незадоволителните социо-економски услови.

3. Регулаторната рамка за млади (учество на младите) не е целосно развиена во сите општества на Западен Балкан. Меѓутоа, таму каде што постојат повеќето закони и регулативи, очигледно постои недостаток на поволно опкружување, или поради несоодветна или недоволна имплементација, или затоа што постојната законска рамка не го охрабрува учеството на младите.

4. Општото разбирање за учеството кај интервјуираните младински активисти вклучува цела низа различни перцепции: тие го доживуваат учеството и како формална и како неформална активност извршена преку формални или неформални канали. Учеството е исто така тесно поврзано со самиот активизам, кој овде се дефинира како заземање на јавен став и вклучување во активност што се однесува на прашање од значење за јавноста.

5. Нивото на доверба во јавните институции е значително ниско, за нив се смета дека не служат за нивната намена или, уште полошо, се корумпирани. Оваа недоверба е придружена од генерално ниското ниво на доверба во политичката елита, иако нешто помалку во Косово * во споредба со остатокот од регионот.

6. Ниското ниво на доверба во институциите и елитата ги прави неформалните средства и механизми за учество попривлечни. Овие механизми и алатки имаат посилен демократски потенцијал, носат повеќе енергија и овозможуваат поголема креативност, но понекогаш се помалку ефикасни и помалку веродостојни во формалните системи во кои се донесуваат одлуки.

7. Интернет комуникацијата и е-учеството, од една страна, се сметаат за брзи и сеопфатни алатки, но од друга страна постои широко распространета свест за нивните негативни аспекти кај учесниците во фокус групите.

8. Кризата предизвикана од КОВИД-19, како и секоја друга потенцијална криза, се смета како можност и закана. Со други зборови, во контекст на Западен Балкан, пандемијата се перципира како нешто што може да го извлече најдоброто од младите - солидарност, мотивација и креативност, а најлошо од авторитарските, популистички режими.

9. Мнозинството испитаници изразија признавање на основните демократски вредности поврзани со процесот на интеграција во Европската унија, вклучувајќи ги човековите и малцинските права, родовата еднаквост, еднаквоста, толеранцијата, инклузивноста и критичкото размислување (стекнато преку образованието).

РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

МЛАДИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН - ЈАВНИ ПОЛИТИКИ И МЕХАНИЗМИ ЗА УЧЕСТВО

Шесте заедници од Западен Балкан кои се стремат да станат земји-членки на Европската унија се наоѓаат во различни фази во однос на примената на нормите и вредностите на Европската унија и докажувањето дека се на добар пат да се приклучат на Европската унија. Покрај заедничкото, комплицирано минато, овие општества се во слични фази на развој кога станува збор за младинското учество, како и развој на младинските политики воопшто (иако има некои очигледни разлики што ќе бидат презентирани во следните поглавја). Во потрага по членството во Европската унија, целиот регион разгледува различни политички и институционални решенија во Европската унија, со различен степен на успех. Истото важи и за младинските политики - тие имаат различен степен на успех во овозможувањето и промовирањето на младинското учество на различни начини. Европската унија усвои нова стратегија за млади на Европската унија (https://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy_en), го основа Европскиот младински парламент и има голем број на различни тела што го следат и проценуваат спроведувањето на политиката за млади на европско ниво. Конечно, Европската унија има робустен механизам за финансиска поддршка, и внатре и надвор од Европската унија, кој се фокусира на младите и е еден од најважните аспекти на одржливоста на младинските организации.

Покрај тоа, постојат некои други сличности помеѓу шесте територии на Западен Балкан а некои од нив се перцепцијата на младите за моменталната состојба во нивните општества. Според неодамнешните студии¹, младите од Западен Балкан (14-29 години) ги проценуваат вработувањето и економската благосостојба како најважни општествено-политички вредности (освен за Северна Македонија, каде човековите права се оценуваат повисоко од претходните две). Ова не е изненадувачки, имајќи предвид дека стапката на невработеност кај младите е висока - 54% во Босна и Херцеговина, највисока стапка на невработеност кај младите во Европа во 2016 година, следена од Косово* и Северна Македонија². Во врска со ова, младите веруваат дека најважните задачи на националните власти се насочени кон намалување на невработеноста и економскиот раст и развој³. Друга честа загриженост кај младите е стравот и неизвесноста кога станува збор за можностите за вработување и дали ќе можат да најдат работа по дипломирањето на факултетот. Дури и ако ги развијат своите вештини најдобро што можат, тоа само по себе не гарантира работа⁴.

Нивото на политичка и граѓанска вклученост на младите се чини дека не е задоволително за постигнување на посакуваните демократски принципи. Освен гласањето, повеќето млади не учествуваат во било каква друга форма на учество. Околу 69% од младите во Косово* и Албанија и 63% во Црна Гора никогаш не биле волонтери⁵ и не сакаат да заземат политичка позиција или да бидат дел од политичка партија⁶.

Една од вообичаените аспирации на младите на територија на Западен Балкан е високиот процент на оние кои сакаат да емигрираат. Скоро половина од албанската младина сака да замине во друга земја, додека најмал број од нив има во Црна Гора, при што една четвртина од младата популација се преправа дека заминува⁷. На прашањето за причините за миграцијата, повеќето испитаници ја наведоа истата причина: лоша економија⁸.

1 Мирна Јусиќ, Миран Лаврич и Смилка Томановиќ.. (2019). Youth study Southeast Europe 2018/2019. p.46. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung

2 Ibid. p. 25

3 Ibid. p. 46

4 Радоман, Марија. (2019). Вредносни ориентации на средношколци во Србија-истражување 2019. Белград: Хелсиншки комитет за човекови права во Србија.р. 18-20. Хелсиншки тетратки бр. 38.

5 Мирна Јусиќ, Миран Лаврич и Смилка Томановиќ. (2019). Youth study Southeast Europe 2018/2019. p.68. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.

6 Ibid. p. 70

7 Ibid. p. 74

8 Ibid. p. 76

МЛАДИТЕ НА ЗАПАДЕН БАЛКАН - ОСНОВНИ ВРЕДНОСТИ

Постојат три главни прашања што младите луѓе од Западен Балкан ги идентификуваа како алармантни: невработеност, неисполнети очекувања и миграција. Според истражувањето спроведено во Србија, повеќе од 50% од младите живеат со своите родители, а 38% од нив немаат никакви приходи⁹. Различни студии покажуваат дека „постои врска помеѓу социо-економските услови и вредностите на младите луѓе¹⁰“. На пример, во Албанија, 87% од младите веруваат дека нивниот личен живот, или нивната професионална кариера дополнително ќе се развива и подобрува. Но, што се однесува до иднината на албанското општество како целина, 55% од младите веруваат дека ситуацијата ќе се подобри, додека 23% веруваат дека нема да се промени, а 15% веруваат дека ситуацијата само ќе се влоши¹¹. Како резултат, младите гледаат на миграцијата како единствен начин за промена на нивните услови за живот на подобро. 60% од албанските млади изразуваат силна или умерена желба да ја напуштат својата земја и да се преселат во странство¹². Главната причина е општата економска состојба. Потрагата по подобро образование е исто така една од причините за миграција. На пример, од 92% од младите луѓе во Косово * кои имаат намера да добијат универзитетска диплома, 60% претпочитаат да добијат друга на друго место отколку на Косово¹³.

Лошите услови за живот во комбинација со разочарување од иднината и образовниот систем, и згора на тоа, чувството на слаба самостојна застапеност во институциите и политиката воопшто (64% од младите во Косово, на пример¹⁴) укажуваат на многу депресивна состојба на Западен Балкан.

Економијата директно влијае на политичката ориентација на младите луѓе кои сакаат да имаат силна држава што би обезбедила еднаквост меѓу луѓето¹⁵. Младите луѓе од Западен Балкан силно ја поддржуваат социјалната држава, но не се спротивставуваат на слободниот пазар и покажуваат високи потрошувачки вредности, а овој „дуализам“ е карактеристика на „милениумскиот социјализам¹⁶“.

Интересно е да се напомене дека, и покрај големата недоверба во политичките институции и недостатокот на верување дека нивното вклучување во политиката може да промени било што, сепак има голем процент на млади луѓе кои гласаат на избори. На пример, на Косово *, 82% од младите гласаа на последните избори.

Според студијата спроведена на Косово *, една четвртина од младата популација во Косово * не знаеше како да се позиционира на левата / десната скала на политичка ориентација, додека повеќето од нив (36%) се наклонети кон центарот. Што се однесува до Србите од Косово *, скоро една третина не знаеше како да се постави на скалата, 65% се неутрални или се наклонети кон центарот¹⁷. Слично е ситуација во Северна Македонија, каде скоро 50% не знаеја како да се постават. Од оние кои беа во можност да разликуваат лева и десна политичка ориентација, 37% избраа лево крило, 35% центар и 28% десно крило¹⁸. Во споредба со наодите од 2013 година, ориентацијата кон левото крило се зголеми за 14%, додека преференцијата на десното крило се намали за 11%¹⁹. Во однос на општите животни вредности, младите во Србија најмногу ги ценат оние вредности што се однесуваат на семејните односи, а најмалку почитувањето на вредностите поврзани со граѓанскиот ангажман и политиката²⁰. Слично како во Србија, младите од Албанија изјавија дека за нив се најважни семејните вредности, како и лојалноста кон пријателите, партнерите и работодавците и, конечно, успешната кариера²¹. Вредносната ориентација на младите во Црна Гора покажува дека значителен број млади луѓе се склони кон авторитарни и конзервативни модели²². Покрај овие разлики, младите во Косово * се поделени кога станува збор за вредностите: додека младите косовски * Албанци ги сметаат за најважни вредности алтруизмот, толеранцијата и праведноста, младите Срби во Косово * сметаат дека личното достоинство и социјалното признавање се најважните вредности²³.

9 Радоман, Марија. (2019). Вредносни ориентации на средношколци во Србија-истражување 2019. Белград: Хелсиншки комитет за човекови права во Србија.р. 18-20. Хелсиншки тетратки бр. 38.

10 Ibid. p. 18

11 Kamberi, Geron & Çela, Alba. (2019). *Youth Study Albania 2018/2019*. p. 16. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.

12 Ibid. p. 35

13 Rrumbullaku, Olton. (2019). *Youth study in Kosovo 2018/2019*. p. 7. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.

14 Rrumbullaku, Olton. (2019). *Youth study in Kosovo 2018/2019*. p. 49. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.

15 Мирна Јусиќ, Миран Лаврич и Смилка Томановиќ. (2019). *Youth study Southeast Europe 2018/2019*. p.47. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.

16 Ibid. p. 48

17 IDRA Team of authors. (2012). *Kosovo youth study. Forward looking grounded in tradition*. p. 48. Friedrich Ebert Stiftung

18 Топузовска Латковиќ Марија и др. (2019). *Youth Study North Macedonia 2018/2019*. p. 71. Friedrich Ebert Stiftung.

19 Ibid., p. 71

20 Попадиќ, Драган; Павловиќ, Зоран и Михаиловиќ Среќко. (2018). *Младите во Србија 2018/2019*. p. 26 Friedrich Ebert Stiftung

21 Kamberi, Geron & Çela, Alba. (2019). *Youth Study Albania 2018/2019*. p. 15. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung

22 Westminster Foundation for democracy. (2019). *Youth perception and attitudes towards politics in Montenegro*. p. 48

23 Ibid. p. 21

МЛАДИТЕ НА ЗАПАДЕН БАЛКАН И ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Младите луѓе од Западен Балкан генерално имаат позитивни ставови за пристапување кон полноправно членство во Европската унија, со исклучок на Србија. Нивото на поддршка варира, но основната причина е иста во целата Европска Унија: подобрување на животниот стандард.

Според истражувањето на Балканскиот барометар, 59% од учесниците од Западен Балкан одговориле дека пристапувањето во Европската унија ќе има позитивно влијание врз економиите на нивните општества. Сепак, разликите во одговорите се значајни. Испитаниците во Албанија со 87% и на Косово со 75% со став за пристапување во Европската унија (55% во Црна Гора) изразуваат најголема увереност дека пристапувањето во Европската унија ќе има позитивен ефект врз економијата. Во Србија најмалку се верува дека економијата ќе се подобри - 26%. Покрај тоа, 24% сметаат дека тоа навистина ќе има негативен ефект врз српската економија²⁴. Најновите податоци покажуваат дека 46% од младите во Србија не поддржуваат влез во Европската унија, а само 33% се за членство на Србија²⁵. На прашањето што значи Европската унија за нив лично, испитаниците наведоа економски просперитет, слобода на студирање и / или работа во Европската унија и, конечно, слобода на патување пред сè²⁶.

Најголемата поддршка за Европската унија ја изразуваат Албанците и косовските Албанци^{27*} (88%). Сепак, Србите во Косово * се чини дека се најскептични во врска со Европската унија, бидејќи 56% се противат на тоа²⁸. Еден од испитаниците, одговарајќи на прашањето зошто не ја поддржува Европската унија, изјави: „Луѓето се против интеграција во Европската унија затоа што Европската унија го поддржа бомбардирањето на оваа област“. Тие не можат да бидат наши пријатели. „Интеграцијата во Европската унија значи одземање на нашето национално достоинство²⁹. Статистичките податоци исто така покажуваат дека 69% од младите во Северна Македонија би гласале за влез во Европската унија. Сепак, причината за тоа не е толку поврзана со прокламираните вредности на Европската унија, туку повеќе со прагматични причини, бидејќи тоа би им донело материјална корист и општо подобрување на нивната економска состојба³⁰.

МЕХАНИЗМИ НА УЧЕСТВО НА МЛАДИТЕ НА ЗАПАДЕН БАЛКАН

Ова поглавје се занимава со институционални механизми што треба да го овозможат и поттикнат учество на младите, како и други пристапи преку кои младите можат да бидат вклучени во процесите на донесување одлуки. За аналитички цели, учеството на младите е групирano во три главни категории:

1. Учество во државни институции
2. Учество преку граѓански групи
3. Волонтирање

Како резултат на општите политички и институционални сличности помеѓу општествата на Западен Балкан, пристапите за учеството на младите, неговите модалитети и можности во соодветните рамки за креирање политики се слични. Сепак, постојат некои разлики во начинот на развивање на јавните политики во однос на младинското учество и кои механизми се препознаваат. Ова поглавје ќе претстави конкретна анализа на секоја заедница од Западен Балкан.

24 Regional Cooperation Council. (2020). Balkan Barometer. Public opinion-analytical report.(p. 37-41). Sarajevo: Regional Cooperation Council
25 Стојановиќ, Бобан, Ивковиќ, Александар. (2020). Алтернативен извештај за положбата и потребите на младите во Република Србија – 2020. година. p. 156. Чадор организација на српска младина -KOMs.
26 Ibid., p. 41
27 Rumbullaku, Olton. (2019). Youth study in Kosovo 2018/2019. p. 54. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung
28 Ibid. p. 56
29 Rumbullaku, Olton. (2019). Youth study in Kosovo 2018/2019. p. 54. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung
30 Vangeli, Anastas. (2019). Public Opinion and Popular Narratives Ahead of the EU Council in Fall 2019. China CEE institute.

АЛБАНИЈА

Албанија е втора најмлада земја во Европа според старосната структура, со скоро 25%³¹ од младите во вкупното население. Иако 62% од албанската младина не се заинтересирани за политика³², постојат механизми за учество на младите, но се чини дека се недоволни.

Албанските млади не се заинтересирани да учествуваат во политиката преку политички партии - релевантни истражувања покажуваат дека 87% од нив никогаш не биле поврзани со политичка партија³³. Покрај тоа, 58% од нив дури и не им веруваат на политичките партии. Уште попроблематично е што повеќе од половина од младите во Албанија немаат доверба во институциите како што се претседателот, парламентот и владата³⁴, што го објаснува ниското ниво на учество.

Албанија сè уште нема усвоено закон за млади и нема дефинирано старосна граница за зрелоста; сепак, тоа обично се однесува на лица на возраст од 15 до 29 години³⁵. Стратегијата за млади усвоена од албанската влада, *Националниот акционен план за млади 2015-2020*, „е единствениот правен акт што го регулира спроведувањето на активностите на младите на локално и национално ниво“³⁶. Создавањето и усвојувањето на оваа стратегија значеше и учество само по себе, бидејќи 12.000 млади луѓе учествуваа во фазата на консултации³⁷. Исто така, се чини дека има вистински фокус - неговата прва цел е *промоција на младите луѓе и учество во демократски процеси / донесување одлуки*, а втората е *промовирање на вработувањето на младите преку ефективни политики на пазарот на трудот*³⁸. Акциониот план, секако, го признава учеството како неопходност и вредност, а невработеноста како едно од клучните прашања со кои се соочуваат младите во Албанија.

Со цел да се развие подобра мрежа на граѓанските групи и да се подобри нивото на соработка со јавните власти, во 2015 година беше формиран Национален совет за граѓанско општество³⁹, кој исто така влијае врз работата на младинските организации.

Младинските организации обично немаат персонал со полно работно време и се борат да постигнат финансиска одржливост. Нивната зависност од меѓународните донатори не придонесува за нивна одржливост и ја намалува можноста на младите да се вклучат и да учествуваат во нивните активности⁴⁰, додека поддршката за младинските организации што доаѓаат од државните институции / тела е ограничена. Иако во Албанија има 174 организации и неформални групи, тие се поблиску поврзани со другите организации во регионот отколку на национално ниво поради нивната конкурентност⁴¹. Исто така, податоците покажуваат дека повеќе од 40% од албанските млади не им веруваат на граѓанските групи⁴².

Покрај тоа, волонтирањето се чини дека не е многу популарно меѓу албанските млади. Пред почетокот на трансформацијата кон либералната демократија, граѓаните беа принудени да извршуваат тешка волонтерска работа (што всушност беше принудна работа), па затоа остана негативната перцепција на волонтерството⁴³. Законот за волонтирање беше донесен во 2016 година, со цел „... поттикнување на граѓански ангажман и учество на граѓаните во развојот на заедницата“⁴⁴.

31 Filipi, Gjergj. (2015). Youth in Albania: Challenges in changing times. Republic of Albania. Institute of Statistic.

32 Kamberi, Geron, Çela, Alba. (2019). Youth Study Albania 2018/2019. p. 63. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.

33 Ibid., p. 69

34 Ibid., p. 68

35 Loka, Kreshnik. (2017). Contribution of non-programme countries to EU youth Wiki. Chapter I: Albania youth policy governance. p. 2. Council of Europe.

36 Ibid. p. 3

37 Ibid. p. 3

38 Ibid.

39 Ibid. p. 6.

40 Albania in the Berlin process. (2016). A Mapping and Comparative Assessment of Youth Organizations in the Western Balkans. An Insight to Youth Organizations and Youth Policy in Albania, Montenegro and Serbia. p. 7.

41 Ibid. p. 8

42 Kamberi, Geron, Çela, Alba. (2019). Youth Study Albania 2018/2019. p. 68. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.

43 Topalli, Irena. (2018). Contribution of non-programme countries to EU youth Wiki. Chapter II: Voluntary activities. p. 3. Council of Europe.

44 Ibid. p. 4

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Апатија кај младите во Босна и Херцеговина е очигледна, слична на целиот регион. Младите (77% од нив) веруваат дека имаат мало или воопшто немаат влијание врз локалното донесување одлуки⁴⁵. Младите луѓе кои доаѓаат од ранливи групи сеуште се убедени дека немаат никакво влијание врз донесувањето одлуки⁴⁶. Младите не веруваат во политички партии и политичари, и дополнително, тие веруваат дека луѓето кои се приклучуваат на политичките партии тоа го прават од нивен личен интерес⁴⁷.

Иако не постои државен закон за млади, постојат 3 различни закони за млади: секој ентитет има еден - Закон за млади во Федерацијата Босна и Херцеговина и Закон за младински организации во Република Српска, плус Закон за млади во дистриктот Брчко⁴⁸. Сите три закони ги дефинираат младите како луѓе кои припаѓаат на возрасна група од 15 до 30 години. Овие закони им овозможуваат на младите да учествуваат преку неформални групи, здруженија и чадор организации. Всушност, постојат три чадор младински организации: Младински совет на Федерацијата на Босна и Херцеговина, Младински совет на Република Српска и Младински совет на дистриктот Брчко⁴⁹.

Иако постојат младински политики, не постои Стратегија за млади на национално ниво, а само Република Српска има развиено своја стратегија за млади⁵⁰. Тековна стратегија 2016-2020 година ги нагласува вработувањето и активното учество како клучни приоритети⁵¹. Сепак, 72% од младите немаат доверба во институциите, што е во согласност со очигледна апатија и ниско ниво на учество⁵². Историски гледано, волонтирањето во Босна и Херцеговина има силни корени и е доста честа појава. Според истражувањето спроведено во 2017 година, 14% од младите се пријавиле во претходните години⁵³. Сепак, не постои регулаторна рамка на национално ниво, додека и Република Српска и Федерацијата на Босна и Херцеговина имаат свои закони за волонтирање⁵⁴.

Споменатите автори: Душаниќ Срѓан, Лакиќ Сениша и Турјачанин Владимир пронајдоа силна корелација помеѓу учеството и довербата во институциите и предложија промена на стратегијата за комуникација со младите од страна на властите на Босна и Херцеговина за да се направат младите да се чувствуваат потребни за политичкиот систем и општеството како целина. Покрај тоа, тие посочуваат дека градењето доверба во институциите мора да започне од образовниот систем, бидејќи токму преку образованието за првпат се среќаваат со институциите.

45 United Nations. (2016). Voices of Youth. Research into youth in BiH. Диалог за иднина. p. 67

46 Ibid. 67

47 Ibid. 67

48 Совет за младина на Федерацијата на Босна и Херцеговина. Fakat je vakat za mlade- Водич низ Законите и правата на младите во Босна и Херцеговина p. 1

49 Ibid. p. 5

50 Јашаревиќ, Јасмин. (2017). Contribution of non-programme countries to EU Youth Wiki. Chapter I. Bosnia and Herzegovina: Youth Policy Governance. p. 4.

51 Ibid. p. 4

52 Душаниќ, Срѓан. Лакиќ, Сениша. & Турјачанин, Владимир. (2017). Građansko i političko učešće mladih- psihološki pristup.p. 94. Friedrich Ebert Stiftung. Banja Luka.

53 Јашаревиќ, Јасмин & Јевдиќ, Југослав. (2018). Contribution of non-programme countries to EU Youth Wiki. Bosnia and Herzegovina Chapter II: Voluntary Activities. p. 3. Council of Europe.

54 Ibid., p. 4

КОСОВО *

Населението на Косово * е најмладо во Европа, со 55% од населението на возраст под 30 години⁵⁵. Ова врши голем притисок врз косовската влада да инвестира во дизајнирање и спроведување на политиките и механизмите за учество на младите. Една година по прогласувањето на независност, Владата на Косово * го донесе *Законот за зајакнување и учество на младите*⁵⁶. Разликата од кој било друг закон за млади во регионот е во тоа што законот во Косово ги дефинира младите луѓе на возраст од 15 до 24 години⁵⁷, не земајќи ја во предвид младинската популација од 24 до 29 години. Најважните институции дефинирани со овој закон се Централниот младински акционен совет, Локалниот младински акционен совет и Младинските центри⁵⁸.

Покрај законот, Косово * ја донесе Стратегијата за млади 2019-2023 година, во која се наведени следниве како први три цели: 1. Мобилизација на младите за учество, 2. Обезбедување вештини и подготвување на младите за пазарот на трудот и 3. Здрава и безбедна животна средина⁵⁹. Стратегијата наведува дека, за да се постигне поголемо учество на младите, таа мора да се фокусира на градење на капацитети на младински организации и обезбедување финансиска поддршка на иницијативи на младински активисти⁶⁰. Покрај тоа, на општините се гледа како на важни актери, кои треба да го зголемат ангажманот на младите. Иако повеќето општини постигнаа напредок во развивањето на локалните младински политики, сите општини немаат доволен буџет за нивна реализација⁶¹. Иако овие тела се предвидени со закон, според истражувањето, 25% од студентите никогаш не чуле за Акциониот план, а само 23% знаеле дека постои Закон за млади⁶². Иако Акциониот план за млади на Косово * е во согласност со европските стандарди, се чини дека младите не го препознаа како документ што ги задоволува нивните потреби, туку како документ контролиран од донатори, бидејќи 28% од неговиот буџет е финансиран од меѓународната заедница⁶³.

Иако се чини дека постои поволна регулатива, податоците покажуваат дека 90% од младите на возраст од 18 до 25 години никогаш не биле членови на некое политичко тело, граѓански групи, младинска организација или која било друга младинска група⁶⁴.

По војната за независност, граѓанскиот сектор во Косово * беше зајакнат, благодарение на странската финансиска помош. Голем број на граѓански групи, зависни од меѓународните донаторски фондови, исчезнаа. Исто така, се чини дека недостасува солидарност помеѓу младинските организации, бидејќи тие се натпреваруваат за финансирање⁶⁵. Според некои претходно собрани податоци, во Косово има околу 90 активни младински организации со многу малку членови⁶⁶. Исто така, граѓанскиот активизам се чини дека не е популарен меѓу косовските млади, со само 13% од оние кои волонтираат како дел од активностите на граѓанското општество. Исто така, постои разлика помеѓу српската и албанската младина на Косово, со поголем број на активисти од српска страна, или 30% од нив волонтираат⁶⁷.

55 Rumbullaku, Olton. (2019). Youth study in Kosovo 2018/2019. p. 4. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.

56 Assembly of the Republic of Kosovo. (2009). Law No. 03/L-145 on empowerment and participation of youth.

57 Ibid. p. 1

58 Ibid.

59 Republic of Kosovo. Ministry of Culture, Youth and Sports. (2019). Strategy for youth 2019-2023.

60 Ibid. 23-24

61 Ibid. p. 9

62 Feltes, Tilmann. (2013). Youth and Democracy: The Promotion of Youth Participation by the International Community in Kosovo. p. 203. Security and Human Rights 24 (2013) 195–209. Martinus Nijhoff Publishers.

63 Ibid. p. 203.

64 International Foundation for Electoral Systems. (2016). The role of Youth in political entities in Kosovo. p. 3

65 Feltes, Tilmann. (2013). Youth and Democracy: The Promotion of Youth Participation by the International Community in Kosovo. p. 201. Security and Human Rights 24 (2013) 195–209. Martinus Nijhoff Publishers.

66 Ibid. p. 201.

67 Rumbullaku, Olton. (2019). Youth study in Kosovo 2018/2019. p. 61. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.

ЦРНА ГОРА

Најновите истражувања покажуваат дека стапките на учество на младите или дури и интересот за политика во Црна Гора не се високи. Според истражувањето, 31% од младите никогаш не ја следат политиката, додека 49% ја следат со ограничено внимание: има висок процент (80%) на млади луѓе кои не се особено заинтересирани за политика⁶⁸. Повеќе од 75% од младите не се членови на ниту една политичка партија. Исто така, повеќе од 70% не гледаат разлика помеѓу политичките партии или сметаат дека разликите се мали⁶⁹. Исто така, само 24% од младите би сакале Црна Гора да има демократски лидер, додека најпопуларниот тип лидер е популистички (34%), следен од патерналистички (21%) и авторитарен тип (21%)⁷⁰.

Владата на Црна Гора го донесе Законот за млади релативно доцна - во 2019 година. Младинската група вклучува население на возраст од 15-30 години⁷¹. Според истражувањето на ИПСОС, 21% (132.702) од младите се на возраст од 15-29 години. Некои од клучните откритија на тоа истражување се дека граѓаните веруваат дека властите манипулираат со младите и дека нивното учество е само декларативно и дека ништо важно не се менува⁷². Законот го дефинира младинскиот совет, координативно тело задолжено за младински услуги, кое се состои од младински клубови и младински центри⁷³. Министерството за образование и Министерството за спорт ја развија Стратегијата за млади 2017-2021 година, која се фокусира на шест приоритети: 1. Економска и социјална безбедност, 2. Квалитет на образованието, 3. Учество во донесувањето одлуки, 4. Здравство, 5. Култура и 6. Нормативна и институционална рамка за спроведување на младинските политики⁷⁴.

Законот за волонтирање укажува на ист вид на недоразбирање на концептот на волонтирање како и во Северна Македонија (и Србија), бидејќи тој се смета за работа. Тој дури забранува на млади под 15 години да волонтираат, дури и ако училиштето е организатор на настанот⁷⁵. Бидејќи не постои култура на волонтирање или вистински стимулации од државата, не е изненадувачки што 72% од младите одговорија дека не волонтираат или дека биле член на здружение или граѓански групи⁷⁶.

Се чини тешко да се најде прецизен број активни младински организации во Црна Гора поради недостаток на ажурирани податоци во националниот регистар. Исто така, не постои чадор организација за млади⁷⁷. Сепак, има голем број активни студентски организации, што се чини дека е најпопуларниот начин за ангажирање на младите⁷⁸.

68 Westminster Foundation for Democracy. (2019). Youth perception and attitudes towards politics in Montenegro. p. 7

69 Ibid., p. 13-14

70 Ibid., p. 11

71 ЗАКОН ЗА МЛАДИТЕ. "Службени весник на Црна Гора", br. 025/19 od 30.04.2019, 027/19 od 17.05.2019

72 IPSOS. (2013). KAP истражување – истражување за знаењето, ставовите и понесувањето на граѓаните на Црна Гора во врска со вработувањето и доприносот на младите. младите. p. 34-35

73 ЗАКОН ЗА МЛАДИТЕ. "Службени весник на Црна Гора", br. 025/19 od 30.04.2019, 027/19 od 17.05.2019

74 Министерство за просвета на Црна Гора & Министерството за спорт на Црна Гора. (2016) Стратегија за млади 2017-2021. p. 8.

75 [http://www.strategijazamlade.me/download/Ishod%20C%20\(aktivacija%20mladih\).pdf](http://www.strategijazamlade.me/download/Ishod%20C%20(aktivacija%20mladih).pdf). p. 36

76 Westminster Foundation for Democracy. (2019). Youth perception and attitudes towards politics in Montenegro. p. 20

77 Albania in the Berlin process. (2016). A Mapping and Comparative Assessment of Youth Organizations in the Western Balkans. An Insight to Youth Organizations and Youth Policy in Albania, Montenegro and Serbia. p. 11-12

78 Ibid. 11-12.

СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Студиите покажуваат дека младите во Северна Македонија не се заинтересирани за политика. Најновото истражување покажа дека 17% од младите се заинтересирани за политика, што е значително пониско од 50% евидентирани во 2013 година⁷⁹. Може да има две објаснувања за ова: Првото е дека 80% од младите веруваат дека властите воопшто не се грижат за нив или само делумно за нив и за нивните потреби и проблеми. Друга причина е нивното чувство на неможност да влијаат на начинот на кој властите донесуваат одлуки⁸⁰.

Не постои национален закон за млади во Северна Македонија, иако Агенцијата за млади и спорт покренала постапка и подготвила закон. Сепак, поради недоволно учество на претставници на младински организации, текстот беше доставен на ревизија⁸¹. Главните документи поврзани со младите се *Националната стратегија за млади 2016-2025* и *Акциони и мониторинг план*⁸². Овие документи за политика ги дефинираат младите како луѓе на возраст од 15-29 години; процентот на таа група во вкупното население во Северна Македонија е 21%⁸³. Клучните приоритети предвидени со Стратегијата за млади се: 1. Обезбедување подобар економски стандард за младите, 2. Создавање услови за заштита на основните права и слободи, 3. Вклучување на младите во следење и спроведување на релевантни политики и 4. Еднаков пристап во образованието⁸⁴.

Сè уште нема формални механизми за консултација со младите, освен јавни повици за учество во тематски работни групи⁸⁵, што значи дека учеството во политичките процеси, освен оние што се директно поврзани со младински прашања, не е загарантирано со ниту една регулатива, што резултира со мало учество на младите. Податоците исто така покажуваат дека има ниско ниво на граѓанска вклученост на младите, особено на маргинализираните групи. Тоа исто така покажува дека македонската, која е подобро образована и вработена, е повеќе ангажирана во споредба со албанската младина, која е помалку образована и невработена⁸⁶.

Законот на Северна Македонија за волонтерство придонесува многу за учеството на младите, бидејќи тој го дефинираше волонтирањето како форма на работен ангажман, што според многумина е погрешно разбран концепт⁸⁷. Извештајот Галуп (2016) ја рангираше Северна Македонија меѓу десетте најслабо рангирани земји кога станува збор за процентот на граѓани кои волонтираат, со само 7% од населението⁸⁸.

Иако во Северна Македонија нема официјална национална чадор организација за млади, постојат две организации со голем потенцијал: Националниот младински совет на Македонија (НМСМ) и Коалицијата на младински организации (СЕГА)⁸⁹. НМСМ обединува повеќе од 40 младински организации и опфаќа широк спектар на теми, и од руралните и од урбаните области, како и од младинските крила на политичките партии⁹⁰. Од друга страна, СЕГА првенствено се фокусира на лобирање за измени на законодавството и се состои од 12 члена и 14 здружени организации⁹¹. Постојат 103 младински организации во Северна Македонија, повеќето од нив се во скопскиот регион⁹². Како и секаде во регионот, младинските организации се соочуваат со недостаток на финансирање и соодветно функционираат од еден до друг донаторски проект. Ова не придонесува за нивната долгорочна одржливост. Како резултат, нема доволно стручен кадар, а нивото на членство е ниско. Позитивна страна, сепак, во последно време има зголемување на вмрежувањето меѓу младинските организации⁹³.

79 Topuzovska Latkovikj, Marija et al. (2019). Youth Study North Macedonia 2018/2019. p. 68. Friedrich Ebert Stiftung.

80 Галевски, Мартин (2019). Socio-political participation of Youth in North Macedonia: Apathy, Optimism or Disappointment?. p. 9. Westminster Foundation for Democracy.

81 European Commission. (2017). Youth Wiki national description. Youth policies in the former Yugoslav Republic of Macedonia. p. 8.

82 Ibid. p. 7.

83 Ibid. p. 7.

84 Агенција за млади и спорт. (2016). National Youth Strategy 2016-2025. p. 11.

85 Ibid. p. 65-66

86 Ibid. p. 38.

87 Ibid. p. 17.

88 Westminster Foundation for Democracy. (2019). Socio-political participation of Youth in North Macedonia: Apathy, Optimism or Disappointment? p. 27.

89 Ibid. p. 25

90 Ibid. p. 25

91 Ibid. p. 25

92 Ibid. p. 26

93 Ibid. p. 27

СРБИЈА

Во Србија има само 18,4% млади според пописот во 2011 година⁹⁴, што е најмал број во споредба со другите во регионот. Повеќе од половина од нив воопшто не се заинтересирани за политика⁹⁵. Нивото на доверба во јавните институции е исто така ниско - повеќе од 50% не веруваат во институцијата претседател⁹⁶, додека политичките партии се најмалку сигурни - 56% од младите не им веруваат, додека 38% се рамнодушни⁹⁷.

Позитивниот исход на последните парламентарни избори е дека 28 лица под 30-годишна возраст ќе бидат пратеници⁹⁸, што е повеќе од 10% од местата во парламентот. Сепак, да се биде член на политичка партија не е толку популарно меѓу младите, бидејќи повеќе од 86% не се член на ниту една политичка партија⁹⁹.

Србија го донесе Законот за млади во 2011 година. Стратегија за млади 2015-2025 година. се фокусира на 11 приоритети. Првите две се младинското учество и вмрежувањето, што треба да создаде подобри можности за застапување на младинските организации¹⁰⁰. Стратегијата дефинира и начини на учество на младите - преку формирање здружение или коалиција. Покрај тоа, постојат локални и покраински канцеларии за млади кои треба да послужат како мост помеѓу младите и младинските организации и локалните и покраински власти.

Чадор организацијата на млади на Србија (КОМС) е национална чадор организација основана во 2011 година. Во моментот се состои од 109 младински организации. Тоа е платформа за застапување која има за цел да ја подобри положбата на младите и делува како врска помеѓу младите, организациите членки и различните носители на одлуки и даватели на програми и услуги за млади (првенствено државата и нејзините институции)¹⁰¹. И покрај деветгодишното активно присуство и огромната база на членови, државата легално го призна КОМС како национална чадор организација дури во август 2020 година. Заедно со КОМС, Националното здружение на млади практичари и практичарки за работа (НАПОР)¹⁰² и Националната асоцијација Канцеларија¹⁰³ за млади се трите главни столба на младинскиот сектор во Србија¹⁰⁴.

Српскиот парламент го донесе Законот за волонтирање во 2010 година. Меѓу другите одредби, законот предвидува три категории на активности за волонтирање; обврска на организацијата домаќин да склучи писмен договор со волонтерот; обврска на организацијата домаќин да влезе во регистарот на доброволни организации; обврска на волонтерската организација да доставува годишен извештај за своите активности до Министерството; и пропишува строги казни за кршење на кое било од горенаведените барања. Сите овие одредби се слични на законите поврзани со волонтирање во остатокот од Западен Балкан и имаат негативно влијание врз културата на волонтирање.

94 Potočnik, Dunja, Williamson Howard. (2015). Youth policy in Serbia. Conclusions of the Council of Europe International Review Team. Council of Europe, p. 11

95 Попадик, Драган; Павловиќ, Зоран & Михаиловиќ Среќко. (2018). Млади во Србија 2018/2019. p. 57. Friedrich Ebert Stiftung

96 Ibid., p. 63

97 CeSID. (2019). Положба и потребите на младите во Р. Србија. p. 88. CeSID

98 Стојановиќ, Бобан & Ивковиќ, Александар. (2020). Алтернативен извештај заположбата и потребите на младите во Р. Србија – 2020. година. p. 101. Чадор организација на младите во Србија-KOMS.

99 Ibid., p. 117

100 Белградско отворено училиште. Стратешки рамки на младинската политика во Република Србија- предизвици и перспективи.

101 Званична веб-страница KOMS: <http://koms.rs/en/organization/> Пристапено 10 септември 2020.

102 Званична веб-страница NAPOR: <http://www.napor.net/sajt/index.php/sr-yu/medjunarodni-projekti/about-napor> Пристапено: 10. септември 2020.

103 Национална канцеларија асоцијација за млади: <https://asocijaciakzm.org/> Пристапено: 10. септември 2020.

104 Важно е да се напомене дека е 2019. година Град Нови Сад , главен град на Српската покраина Војводина, избран за Европска престолнина на младите, дека се тестираат и развиваат учеството и политиката на младите, што понатаму ќе може да се примени на друго место во регионот.

ОД ПРЕКУГРАНИЧНИ ДО РЕГИОНАЛНИ МЕХАНИЗМИ ЗА СОРАБОТКА

Благодарение на прекуграничната соработка на сите влади на земјите од Западен Балкан, во 2016 година беше основана меѓународна организација посветена на младите, Регионалната канцеларија за младинска соработка (RYCO)¹⁰⁵. Седиштето на RYCO е во Тирана, но исто така има канцеларии во Белград, Подгорица, Приштина, Сараево и Скопје. Целта на RYCO е „да промовира дух на помирување и соработка меѓу младите во регионот преку програми за размена на млади“¹⁰⁶. Сите 6 влади се обврзаа да ја финансираат оваа организација.

RYCO ги поддржува активностите што овозможуваат соработка помеѓу организациите низ целиот регион, главно преку проекти за мобилност на младите. Ова им овозможува на младите да патуваат и да се среќаваат со врстници од целиот регион, рушејќи ги националните и верските бариери. Исто така важно е да се напомене дека ова е прв ваков механизам формиран преку модел на заедничко управување во кој учествуваат и регионалните млади и претставниците на владата.

Покрај механизмите, постојат неколку проекти и програми насочени кон поголемо вмрежување меѓу младите во регионите, главно насочени кон вработувањето на младите:

- *Организации на граѓанско општество од Западен Балкан за поддршка на вработувањето на млади (WEB4YES) (Белградско отворено училиште во, Србија)*
- *Балканска младина за Европа, особено вклучувајќи ја Летната школа Политеиа (Фондација Центар за демократија, Србија)*
- *Мојата кариера од нула до херој - зајакнување на мрежата на здруженија на граѓански општества на Западен Балкан за спроведување на “one-stop-shop” модел за вработување на младите за идните работни места 4.0. дигитални револуции (Центар за младинска работа, Црна Гора)*
- *Младите од Балканот: поврзување на образованието, вештините и партнерскиот потенцијал во регионалните практики за вработување (BY LEAP) (Достигнувања на младите, Србија)*
- *Проект на Младински лаборатории од Западен Балкан (Совет за регионална соработка)*
- *WB&T for EmploYouth (фондација Ана и Владе Дивац)*

¹⁰⁵ Како последица на Берлинскиот процес

¹⁰⁶ Званична веб-страница RYCO: https://www.rycowb.org/?page_id=152. Пристапено: 10. септември 2020.

ДЛАБИНСКИ УВИД ВО УЧЕСТВОТО НА МЛАДИТЕ НА ЗАПАДЕН БАЛКАН ВО ДОНЕСУВАЊЕТО НА ОДЛУКИ

РАЗБИРАЊЕ НА УЧЕСТВОТО (НА МЛАДИТЕ)

Како што споменавме претходно, 12 фокус групи во 6 земји од Западен Балкан собраа вкупно 76 млади луѓе, на возраст од 18 до 30 години. Сите тие имаат стекнато одредено искуство во процесите на донесување одлуки, без разлика дали учествуваат директно или се запознаени со нив преку организирање или следење на такви процеси. Ова е важно да се истакне, бидејќи повеќето млади луѓе од ЗББ, како што споменавме во претходните поглавја, немаат такво искуство. Ова е навистина едно од ограничувањата на ова истражување - дава внатрешна перспектива на процесот, но разбирањето на овие процеси од страна на повеќето млади останува непознато. Меѓутоа, за да се разбере како функционира системот, неизбежно е да се прашаат оние што имаат знаење и / или искуства во учеството.

Иако сите учесници во фокус групите имаа барем одредено искуство или знаење за учество на младите (повеќето имаа значително искуство) практикувано на локално и / или национално ниво, и иако постојните закони и механизми се слични низ целиот регион или користат слична терминологија, учествувањето не се толкува идентично во групата, иако се чини дека разбирањето доаѓа од истото место. На еден начин, на учеството се гледа како на директно учество во донесувањето на одлуки на локално или национално ниво - на пример, учество во работна група со задача да развие локален акционен план за млади: Искуството за пишување на тој локален план (2009) беше убаво *Еве што се случи - се собраа сите волонтерски организации што беа активни во градот Панчево во тоа време, се собраа сите претседатели, водачи на тие организации и регистриравме една локална чадор организација ... Кога го напишавме тој Локален план за акција, се претставивме како една организација, единствена, не како милион различни луѓе кои беа поделени во милион различни организации. Навистина беше прекрасно искуство. За жал, девојката која го водеше целиот процес (од Локалната канцеларија за млади) си замина, дојдоа некои нови луѓе и сè започна да се распаѓа (во смисла на активност и мотивација). Да ги мотивираме младите да се повторно активираат сега!* Инаку, учеството се разбира доста широко и помалку формално. На пример, дури и учеството во фокус групата во ова истражување беше перцепирано како вид на учество (со разбирање и надеж дека нивниот придонес кон наодите и препораките од ова истражување може да има индиректно влијание) или дури и учество во ад-хок или планирани улични акции. На прашањето да даде пример за учеството на младите, еден испитаник одговорил: *Во моето соседство, некои млади луѓе започнаа граѓанска иницијатива пред неколку години да се обидат да го свртат вниманието на локалните носители на одлуки кон проблемот со лошата состојба на главната улица. Бидејќи улицата беше полна со нерамнини и дупки, тие засадија цвеќе во нив и ги поканија новинарите да известуваат за тоа. Ова наиде на голем публицитет и носителите на одлуки решија да ја асфалтираат таа улица. Овој пример привлекува внимание на фактот дека активизмот, во која било форма - планиран или спонтан, политички или хуманитарен (еден учесник даде пример за улична акција организирана од локалната канцеларија на Црвениот крст), е тесно поврзана со учеството. Концептот на волонтерство, исто така, не може лесно да се оддели од учеството.*

Постои пошироко, поумно разбирање за учеството што зема во предвид дека тоа може да значи директен придонес - како што се предлагање амандмани - но исто така и дека не мора да биде дел од посебна форма и институционализирано - учеството е исто така улична акција, митинг или кампања на социјалните мрежи, се слуша нечиј глас.

Добри примери за разбирање на учеството дојдоа од различните одговори на прашањето: *Како би објасниле што е учество на 10-годишно дете?* Една од најчестите идеи кај многу фокус групи беше да се наведе детската игра, како што е нивното искуство, како пример за учество: *Јас би пробал на некој банален пример, како игра што ја играат децата, и би ја објаснила вака: не мора само да им биде сервирана. Ајде да видиме како би ја дизајнирале таа игра, што би менувале или додавале или правеле поинаку*“.

Ова е добар пример за тоа како учесниците во фокус групата го разбираат учеството и што го прави активистот - кога ќе ги оставиме настрана формите и механизмите (и ќе дојдеме до нив подоцна), за активистот или за (активно) учеството, тоа е многу важно (за младата личност) да бидат заинтересирани за прашања што се социјално чувствителни, информирани за актуелните теми и формираат критичко мислење. Млада активна личност е онаа што кога ќе добие информации, не ги зема здраво за готово, туку ги поминува низ некои од неговите филтри, потоа го формира својот став и реагира врз основа на тоа - како активен член на општеството. Мислам дека овој интерес е многу важен, а критичкото размислување и размислувањето е исто така важно во секоја активност на било која млада личност. Ова широко разбирање за учеството и различните форми и формите што ги вклучува е важно да се запомни и да се земат во предвид при анализа на неговите други важни аспекти, како што се мотивацијата или механизмите, или како младите ги перцепираат институциите (и општеството воопшто) кога размислуваат за учество. Врз основа на одговорите и искуствата споделени со нас, можеме да се обидеме да го дефинираме активизмот, имајќи во предвид дека тој е многу тесно поврзан со учеството - може со сигурност да се каже дека секој случај на активизам е учество: активизам значи заземање јавен став и ангажирање во активност поврзана со прашања од јавна важност.

Како (активните) млади го разбираат учеството и кои се границите во кои тие го поставуваат учеството и како размислуваат за прашањата што нè водат кон прашањето за мотивација и причините зошто еден млад маж или жена воопшто сака да учествува. Мотивацијата може да се анализира исклучиво од психолошка (внатрешна) перспектива, но овој пристап е надвор од опсегот на оваа студија. Како од учесниците на истражувањето добијеме богати лични ставови и сведоштва, анализата ќе се фокусира на околностите и надворешните процеси и настани што придонесуваат за мотивација за учество и на тоа како младите ги толкуваат и како го профилираат овој контекст.

МОТИВАЦИЈА - ШТО ГО ПОТТИКНУВА УЧЕСТВОТО НА МЛАДИТЕ?

Очигледно, постојат голем број причини и мотиви за вклучување на младите, но се чини дека има неколку доминантни во рамките на групата што ја испитавме. Една од нив е потребата да се најде начин да истражите и научите, да бидете љубопитни и да ја изразите сопствената креативност. Еден начин е да се направат, кога нема институционализирани (институционализирани во поширока смисла, формални или неформални) можности, да се најдат и создадат истите индивидуално или колективно. Овој краток цитат убаво сумира: *Мотивацијата, во најмала рака, особено ако некој живее во мала заедница, произлегува од желбата да се запознаете со нештата и феномените. Човек нема толку многу можности за тоа, особено кога ќе ги земеме во предвид политичката состојба и политичките партии што ги ограничуваат можностите и ве замолуваат „прво да станете член на политичка партија“ и слично. Значи, јас навистина мислам, имајќи предвид колку сме информирани, дека можеме да го избегнеме овој процес (пристапување кон политички партии) и да одиме по тој пат независно, да се развиваме и да успееме.*

Може да биде претерување да се каже дека да се биде активен и да се учествува е заразно, но се чини дека кога младите ќе станат активни, постои желба да се вклучат и врсници и да им се покажат забавни работи што можат да ги направат кога ќе се вклучат. Ова исто така се прави индиректно, само со тоа што се активни и покажувајќи што е учество и кои се придобивките и за младата личност и за заедницата: *Во овој поглед (мотивацијата) и во однос на младите активни луѓе (и јас лично верувам дека ги има многу повеќе од пасивните млади луѓе): бидејќи работиме во различни сектори и (можеме да влијаеме) на работите, ги насочуваме нашите пријатели и познаници (кон активизам). Секој ден одиме чекор понатаму во нивното вклучување. Ако ништо друго, ние им даваме информации дека такво нешто постои. А, оние кои конкретно нема да се вклучат, барем ќе дознаат за можноста, а можеби ќе се вклучи и некој друг што го познаваат.*

Ова нè доведува до многу важен аспект на мотивацијата - зошто младите се вклучуваат воопшто и зошто остануваат активни: тоа е поддршка од нивната заедница, врсниците, училиштето, родителите: *Основно е некој или нешто во заедницата да ги турка младите луѓе (да бидат активни). Мотивацијата што доаѓа од другите е исто толку важна како и нашата сопствена мотивација. Многу е важно некој да не поучи: „Ајде да го направиме ова, да го смениме тоа“. Оваа размена во БиХ, помеѓу модераторите на фокус групата и некои учесници, дополнително ја опишува важноста на поддршката. Дури и во фокус група составена од учесници кои веројатно никогаш претходно не се сретнале и имале различно потекло (барем етничко и религиозно), меѓусебното разбирање и чувството на припадност продолжиле да ги поддржуваат и мотивираат луѓето:*

МОДЕРАТОР (М): *Што ве мотивира? Дали ве привлече некој или дали самите баравте простор да искажете некои ваши идеи за тоа како треба да изгледа нешто во општеството? Како ве гледаат другите (кои не се активни)?*

ОДГОВОРНИК 1 (I1): *Секогаш има луѓе кои ве поддржуваат и оние кои не ве поддржуваат, кои мислат дека глумите или нешто слично. И, треба многу храброст, без разлика дали сакаме да признаеме или не.*

М: *Што ве мотивира, кој е вашиот мотив? Зошто не се откажуваш?*

I2: *Хм, што ме мотивира? Да ја направам мојата локална заедница или цела Босна и Херцеговина подобро место за себе и за другите. Ако сум 100% добро, ќе направам нешто корисно и позитивно, така што другите околу мене ќе бидат добро.*

I3: *Мислам дека генерално ни недостасува многу храброст и храброст да кажеме: „Еј, сега е наше време“. Ни недостасува, во моментот кога ќе го сфатиме тој глас што вели: „Ќе го сториме тоа!“ Но, мислам дека има многу потенцијал. Ги слушам овие други млади луѓе и навистина знам дека можеме да го направиме тоа; само ни треба малку.*

М: *Да, испитаник 4, кажете, ве молам!*

P4: *Драго ми е што слушнав вакво нешто од испитаникот 3. Едноставно кажано, ми требаше некој да ме разниша и да ми рече: „Дојди тука да го видиш ова, можеби токму тоа ти треба“. Јас сум тоа што сум денес, затоа сега ги охрабрувам другите. Нашите заедници се такви какви што се, затоа се обидувам, што е можно повеќе, да не бидам опкружен со негативна енергија. Се обидувам да се дружам со истомисленици кои бараат начини да придонесат за нивната заедница. Без оглед на сè, секогаш ќе има такви кои ќе се обидат да ве забават или да не ви дозволат да напредувате, но важно ми е да не дозволувам такви луѓе да ми приоѓаат.*

Мотивацијата да се дејствува и да се обиде да се учествува во процесите на донесување одлуки понекогаш произлегува од чувството на големо незадоволство од ситуацијата во општеството како целина или во одредена заедница или институција, особено кога се знае дека работите можат да бидат подобри. Па дури и кога тоа произлегува од ова негативно чувство, сепак постои разбирање дека за мотивацијата за учество треба поддршка и охрабрување од другите:

I1: *Добро, она што го видов (што ги мотивира другите) е да им кажам кој е виновен за нивната ситуација. На пример, кога сум со млади луѓе, а не како дел од проект, кога зборуваме само за различни прашања, слушам дека тие се загрижени за многу работи. Тие, исто така, имаат тенденција да ги обвинуваат националните власти за сите нивни проблеми. Тие не знаат дека локалната власт е исто така одговорна, менталитетот на луѓето, а исто така е виновен и крвниот систем во кој живееме. Можеби не е само вината на владата, туку и наша вина. Гледам дека многу луѓе преземаат различни одговорности без да можат да ја завршат работата. На пример, многу професори кои едноставно не знаат како да го направат тоа. Човек може да биде одличен експерт, но не знае како да им го пренесе на студентите знаењето што го има. Тоа е голем проблем. А, младите имаат и семејни,*

финансиски проблеми, проблеми со професори или понекогаш лични проблеми, знаете ...

М: Значи, учеството доаѓа од бунт?

И2: Точно, исто како што рече тој. Младите се многу револтирани и кога би знаеле што се случува, кој знае што би направиле. Можеби треба да им кажеме да се жалат, да се залагаат, бидејќи тоа е нивно право. Од друга страна, имаме и деца на луѓе кои се привилегирани, кои се многу богати и ги немаат овие проблеми.

М: А, оние (оние кои се револтирани) не учествуваат?

И2: Да, тие не учествуваат.

М: А кога би биле активни?

И2: Повеќето се револтирани и имаме добра можност, можеби да ги информираме за проблемите, за работите што можат да ги направат. Да им кажеме дека можат да променат нешто и како да го направат тоа. Да им кажеме дека не можат да очекуваат промена да се случи доколку не се помрднат. Им велам да се залагаат, да се организираат, да започнат протести и митинзи или да најдат некој друг начин да го искажат своето незадоволство. Им кажувам како да го направат тоа, да изберат демократски начин. И тие го прават тоа понекогаш, знаете, некогаш се обидуваат, понекогаш дури и ... На пример, имаме многу иницијативи што ги споделуваме на Фејсбук, а некои беа добри. Јас честопати предлагам: „Добро, кога имате нешто, некои информации, испратете ги, кренете го гласот и испратете им на другите што е можно побрзо“. И веднаш го објавуваат.

Се разбира, недовербата и незадоволството не предизвикуваат секогаш реакција. Дури и младите со помалку искуство се разочарани кога гледаат дека општеството во кое живеат е во статус-кво состојба, и ова може да ги пасивизира:

М: Што ве мотивира, што на пример ве вклучува во консултациите или да инсистирате да владата се вклучи во консултациите. На пример, кога беше донесен Законот за млади (Северна Македонија), имаше многу млади луѓе вклучени во процесот на консултации. Што би ве мотивирало да се вклучите?

И1: Покомпетентни луѓе во институциите, во политичките партии ... Луѓето ќе имаат поголема доверба. Не мислам дека повеќето луѓе им веруваат и не мислам дека процесот ќе заврши како што би сакале да се заврши. На крај...

М:... Другите ќе одлучат?

И1: Тие ќе донесуваат одлуки, меѓупартиски, политички одлуки. Тие претставуваат различни интереси. Не знам ... Никогаш не е сигурно, на пример, кога нешто доаѓа од млади луѓе, иницијатива или нешто слично, желба да се промени нешто, дали ќе се примени во целост.

М: Дали тоа ве демотивира?

И1: Да. Мислам дека гласот на младите нема да се слушне како што треба, тие само ќе се користат. Не само младите, туку сите, но во овој случај младите. Во принцип, не им верувам на институциите, политичките партии и сите носители на одлуки, законодавни тела.

М: Дозволете ми да ви прочитам што споделив И2 преку разговорот: „Јас лично не се гледам себе си тука, бидејќи тука можат да напредуваат само луѓе кои се, нечии "деца и слично. Ќе започнам со социјално загрозените, бидејќи на овие млади луѓе не може да им се обезбеди соодветна работа затоа што постои голема дискриминација. Дури и да покренеме иницијатива за запирање на таа дискриминација, никој нè не слушаше. Пред изборите, политичките партии им ветуваат сè, само за да го добијат својот глас, но никогаш не е направено ништо за нив.

И3: Не се согласувам. Тоа е неговото мислење. Сепак, јас сум посветен на обидот да ги сменам стандардите во политиката, да ги подигнам барем малку. Со цел младите, кои веруваат дека нешто треба да се подобри, барем малку да се борат за тоа. Затоа што никој нема да ни даде ништо, особено оние луѓе што ги сметаме за неспособни. Ги критикуваме, но всушност не правиме ништо, ние само седиме настрана и сакаме да излеземе од тука. И тогаш нема да остане ништо од оваа земја.

Штом постои мотивација, од каде и да доаѓа, младите користат различни начини да дејствуваат и да учествуваат во процеси што ги сметаат за важни и значајни. Претходно презентираното широко разбирање за учеството, исто така, доаѓа од алатките и формите што ги имаат на располагање младите - некои веќе постојат, а некои создадени за да им служат на нивните потреби.

УЧЕСТВО НА МЛАДИТЕ - АЛАТКИ И ФОРМИ И ИНСТИТУЦИИ

Во повеќето фокус групи, се прави јасна разлика помеѓу формалниот и неформалниот начин на кој младите можат да се вклучат и предностите и недостатоците на двете. Исто така, јасно е препознаена потребата и разбирањето дека алатките и формите се подобри ако овозможуваат изразување на креативноста, дури и ако не обезбедуваат поефикасно или ефективно учество. Следниот цитат јасно не потсетува на наодот од претходното поглавје за тоа како поддршката е важна за мотивирање на учеството и дава увид и запознавање со некои различни механизми за учество: Сакав да додадам нешто, бидејќи станува збор за одредени механизми. Кога ние (младинска организација) сакаме да ги запознаеме младите со учеството, што е учество, како да се учествува ... ние се фокусираме на разни работилници и врсничка едукација како прв чекор во зајакнувањето да започнеме иницијатива. Бидејќи најчесто, откако ќе поминат низ тоа, кога се воспитувачи, тренери и слично, тие воспоставуваат свои иницијативи и почнуваат да веруваат во активизам и застапување, а подоцна понекогаш се приклучуваат на некои организации. Или тие не се приклучуваат, се зависи, но тие навистина веруваат во она што го велат, тие навистина веруваат во некоја цел што ја споделуваат. Значи, мислам дека врсничката едукација, како нешто што го правев веќе подолго време, е добар начин да се вклучат младите. ... Од друга страна, би сакал да го споменам механизмот што сè уште се развива во нашата земја (Србија), но имав можност да работам на неговото воведување, а тоа е „структуриран дијалог“. Не знам дали некој слушал за тоа, тоа е посебен механизам за вклучување на младите во дијалог со носителите на одлуки. Во моментот се развива во Србија и се надевам дека ќе се развива повеќе во наредниот период, бидејќи тоа е добар пример за тоа како работи механизмот за учество. Патем, тоа е механизмот што беше пренесен овде од Европската унија. Постојат некои механизми кои се многу добро дизајнирани во Европската унија. Според мене, како и според други експерти, овие (механизми) навистина работат и се надевам дека ќе можеме да ги пренесеме тука. Ова е прилично голем предизвик, бидејќи овде и во Европската унија, кога зборуваме за вклучувањето на младите, ситуацијата е сосема поинаква.

I1: Постојат Совети на млади и тие треба да работат и преку нив младите да комуницираат со јавноста. Јас, исто како него (претходниот испитаник), сигурно нема да бидам поканет на дискусија (во врска со решавањето на прашањата на некои студенти во врска со испитите), но може да биде поканет претставник на Советот да ги искаже нашите ставови. Младите можат да ги организираат работите интерно, но обично има некој што не се согласува или мисли дека не е во ред тоа за што се одлучува или што тоа сака да го предложи ... Секогаш е така, и секогаш ќе биде. И затоа велам дека застапувањето е важно, како Советот на млади - тој ќе ги претставува ставовите на младите и треба да биде функционален. Имав мал проект, тоа беше во Кривогаштани, во Прилеп. Младите беа вклучени во формирањето на Совети на млади, преку кои тие успеаја да дејствуваат, односно јавно да предложат разни решенија ...

М: Ви благодарам. Мислам дека I2 сака да каже нешто.

I2: Морам да се согласам со I1, бидејќи во подолг период кога младите сакаа да го кажат своето мислење, понекогаш тоа би било малку ад хок и без да се анализира какви ефекти ќе донесе таа одлука или барање. Тие размислуваат само за едно конкретно прашање, истовремено. Како, на пример, со тие универзитетски испити. Сите сакаа да полагаат испит физички, а по месец и половина, кога започнаа да се закажуваат испитите, се сетија дека мора да патуваат, дека нема да можат да бидат во училишта доколку има повеќе од десет ученици, можеби испитот ќе треба да биде ноќе ... Значи, мислам дека младите сакаат да учествуваат во донесувањето на одлуки, но ние (младинските работници) мора малку да им помогнеме, да обезбедиме механизми и да им кажеме како да бидат застапени или да се претставуваат, за да не се изгуби легитимитетот ...

И кога станува збор за механизмите, има многу механизми. Можеме да започнеме со локалните младински совети за кои зборував.

I1: треба да има локална регулатива за младите во секоја општина и општината треба да ги поддржува; потоа Национален младински совет - каде што треба да бидат претставени сите младински организации; локални организации и универзитетски собранија ...

Значи, овие механизми на учество, а ние како претставници и носители на механизмите за учество, мора да бидеме попознати кај младите, за да можат младите да дојдат кај нас, а потоа да ги претставуваме нивните мислења. И, ако некој од младите ... не сака да учествува преку нас, сигурно има ЕНЕР (Единствен национален електронски регистар на регулативи на Република Северна Македонија), како платформа преку која секој може да го изрази барем своето мислење.

М: Колку млади луѓе знаат за ЕНЕР?

I2: Па, искрено, во оваа (фокусна) група можеби јас и ти, а надвор од оваа група можеби 0,01% од луѓето.

М: Мислам дека и I1 и I3 потврдија дека знаат што е ЕНЕР. Да, тоа е многу добар механизам за вклучување на јавноста во процесот. Правилно користено, може да биде многу ефикасно.

I3: Би сакал да додадам, ако тоа не е проблем, бидејќи споменавме младински совети, национален совет ... Мислам дека е сериозен проблем тоа што младинските совети не работат. Мислам, тие не работат, не наекаде. Кога работат, а тоа е исклучок, повеќето совети навистина не знаат за што се работи и што треба да биде примарната цел на младинските совети. Мојам да зборувам за мојот град - ние (младинска организација) соработуваме со младинскиот совет и сето тоа, но тие не ја знаат нивната првична цел, не им е јасно што е младински совет и кои се функциите на младинскиот совет, што треба да стори

Ситуацијата се чини дека е слична и во Србија: Покрај тоа, би сакал да заклучам дека, иако постојат одредени механизми преку институциите што се користат, и има одреден неформален пристап или едукација од врсници, и различни работилници и ангажирање на младите на таков начин што подоцна доведува до тоа да тие бидат оние кои водат некои иницијативи. Мислам дека некој понеформален пристап е исклучително важен затоа што обезбедува некаков континуитет. Најголемиот проблем кога

станува збор за некаква институционална поддршка, барем од моето сопствено искуство или кругот на луѓе во кои се движам, е тоа што таа не е континуирана. Една влада доаѓа и применува една техника, а потоа владата се менува, така што таа техника повеќе не е валидна. Наидов на ситуации кога младите, кои не се премногу вклучени во донесувањето на одлуки, учат и се навикнуваат на системот преку кој некако можат да донесуваат одлуки, да влијаат, да почнат да веруваат дека одлучуваат за работите - но по следните избори тој систем повеќе не е валиден.

Овој претходен цитат, исто така, покажува една неочекувана карактеристика на неформалните механизми на учество - континуитет, што би се очекувало од формалното, институционализираното. Исто така, се чини дека неформалните или формалните средства што овозможуваат изразување на креативноста се перципираат попозитивно. Тие се повеќе спонтани, а младите имаат посилно чувство на сопственост затоа што тоа го создаваат од сопствена потреба: Сакавме да примениме една идеја во заедницата во која живееме, а тие (локалната самоуправа) рекоа дека ќе ги покриваат финансиите и логистиката, затоа се активираа младите. Или, на пример, имате Студентски совети. Тие обично преземаат иницијативи, сами го украсуваат училиштето, цртаат ... Особено во Урошевац имаме „Мурал фест“, што всушност веќе интензивно се случува во другите општини, дури и во Приштина. Преку него ги заменуваме сите оштетени фасади со фрески, и со тоа го збогатуваме јавниот простор. И преку нив, преку уметнички форми, младите, се разбира, честопати го изразуваат своето незадоволство од јавните политики. Постои уште еден добар пример од Косово, кој собра млади луѓе за слично прашање: украсување на градот за зимските празници. Тоа покажува како младите можат да бидат поангажирани ако им се дадат иновативни можности за консултации и активизам:

I1: Ние исто така се занимаваме со прашања што не се дел од проектот. На пример, како член на организација, проектот на кој работам е поврзан со екстремизам, но јас сум исто така екологист и феминистка и активна сум по многу прашања. Овој пример може да звучи смешно, но ова не ни беше смешно. Станува збор за украсување на градот за Нова година, што не беше сторено (од надлежните), дури разговаравме и со граѓански организации и никој не сакаше да реагира. Затоа, започнав да објавувам на социјалната мрежа и започнав да ги „напаѓам“ општинските власти. Користев сатира и слично ... И на крајот тоа беше направено (градот беше украсен). До неодамна ме нарекуваа „Новогодишен активист“. Значи, ова е еден пример ...

М: Дали овие млади луѓе ви се придружија во оваа иницијатива?

I1: Мислам дека да, и се шегуваа, коментираа ...

Друг пример од Србија зборува за спонтаната природа на таквите механизми и колку тие можат да бидат широки и инклузивни: Дефинитивно би рекол дека младите можеби не се свесни за важноста на нивното учество и дека неформалниот механизам што го спомнавте е многу важен, на најмалку како почетен чекор за покажување одредена иницијатива. Се сеќавам на ситуацијата од протестот кога беше уапсен млад човек кој имаше 17 или 18 години и кога целото училиште излезе на протест поради тоа. Јас бев воодушевен од нивната иницијатива и како тоа го сторија мирно. Мислам дека ваквите (неформални) иницијативи треба да станат вообичаен пристап кон некои други проблеми со кои се соочуваат младите, дури и во средно училиште. На пример, ако се незадоволни од наставникот, можат да се обидат да го решат проблемот на неформален начин. Знам (незадоволство од наставникот), можеби е малку банален пример, но на ниво на средно училиште - ако нешто такво се развие кај човек во средно училиште, тогаш кога ќе порасне ќе разбере некои работи и тогаш ќе им биде полесно да се вклучат. Би рекол дека за младите на возраст од 15 до 20 години, неформалниот начин на функционирање и организирање е многу важен. И се надевам, како и тој (претходниот испитаник), дека овие механизми ќе се подобрат во иднина. Нови Сад очигледно беше добар начин да се стори тоа. Се надевам дека ќе имаме нешто слично и во Белград.

Многу примери на неформални механизми за време на дискусиите на фокус групите, вклучувајќи ги и оние презентирани овде, се засноваат на употребата на Интернет. Сигурно е дека дури и последниот пример презентирани овде - за протестот на средношколци - беше организиран барем до одреден степен преку Интернет. Ова е неизбежно со оглед на фактот дека младите луѓе што ги вклучивме во студијата и младите за кои учесниците на фокус групите зборуваат се дигитални домородци. Ова отвора нов пакет прашања за тоа колку се инклузивни формалните, институционални механизми за учество, имајќи предвид дека моделите и навиките за комуникација кај младите всушност не одговараат на начинот на кој се формирани институциите и сакаат да комуницираат. За жал, ова е надвор од опсегот на оваа студија, но испитаниците покренала неколку важни прашања кога зборуваат за комуникација преку Интернет воопшто: безбедност, недоразбирање и лажни вести. Постојат очигледно различни ставови низ групите за добрите и лошите страни на користењето на Интернет, но дефинитивно постои свесност и одредена загриженост за ризиците од користење на Интернет:

М: Прашање за сите: кои се лошите и кои се добрите страни кога Интернетот се користи за учество на младите?

I1: Не сум сигурен. Како што вели мојот колега, бидејќи ние не го создадовме, многу често не бираме како ќе го користиме, но принудени сме да го користиме на одреден начин. Сепак, станува збор за машина за перење мозок која работи повеќе на тоа (перење мозок) повеќе од една деценија ...

М: I2, ве молам, кажете ми, што гледате позитивно и дали интернетот може да има позитивни ефекти?

I2: Да, сè додека има слободни луѓе кои го користат. Колку што луѓето беа слободни на Интернет. Но, очигледно е дека Интернетот стана многу помалку слободен во последните десет години отколку што беше кога беше пуштен во употреба. Почнувајќи од неколку едноставни работи: сите веројатно се сеќаваат кога Јутјуб немаше коментари, ништо не ве води до видеото, вие само талкавте по таа електронска платформа и можевте да добиете што сакате, и никој не можеше да плати за да ве однесе побрзо до неговото видео. ... колку е Интернет воопшто начин луѓето да станат свесни кога е направен за луѓето да бидат помалку свесни? ... ако има софтвер или нешто што ги прави младите поактивни - не мислам на социјалните мрежи, мислам на некој софтвер што, на пример, ќе обезбеди нивниот (младински) глас да се слушне во Црна Гора - тогаш мислам дека Интернетот е многу позитивен.

М: I3?

I3: Го споделувам ова мислење со I1, затоа што мислам дека социјалните мрежи сега се понасилни - имате многу од

тоа и лажни информации ... На пример, моите родители, мајка ми - кога ќе види нешто на Фејсбук, мисли дека е 100 % точно и не можете е да убедите дека не е ...

М: I 4?

I4: Сакав да кажам дека сум малку постар од другите, затоа внимателно ги слушав вашите искуства и навистина ми е во ред да имате различни мислења, но исто така би сакал да не потсетам дека сме во 21 век и ние мора да продолжиме. Младите треба да ги користат социјалните мрежи на вистински начин ... наше е да размислиме како ќе го користиме и на кој начин, но да не бидеме целосно пасивни и да не ги користиме. Денес, кога не сте на социјалните мрежи, едноставно не постоите ...

I5: Би сакал да се осврнам за она за што порано зборувавме - Интернетот и совршениот начин на учество. Мислам дека е потребно да се користи Интернет, кој има свои лоши страни, но има и предности. Она што тој (претходниот испитаник) го спомна за она што се случи некаде на Запад, а знаеме дека Арапската пролет започна на социјалните мрежи. Па, тогаш што се случува кај нас (Црна Гора), и во Србија истото (протести) започна преку социјалните мрежи, иако видовме некои непријатни сцени (насилство на протестите), но повторно гледаме дека тоа е начин на изрази мислења. Ова се екстремни примери, но на тој начин луѓето ги искажуваат своите ставови и иницираат некои иницијативи.

Прашањето за Интернет повторно ќе биде актуелно кога ќе анализираме како кризата КОВИД-19 влијаеше на учеството на младите. Но, прашањето за механизмите, особено во врска со формалните и неформални дискусии што се одржаа во Република Северна Македонија, нè доведува до важното прашање за институциите и како испитаниците ја перцепираат нивната отвореност. Оваа тенденција на учесниците во фокус групите кон неформален механизам за учество може да произлезе од фактот дека институциите, кои треба да бидат „домаќини“ на формалните начини на учество, не се толку добар домаќин. Од многуте примери во ова и претходното поглавје, видовме дека членството во политички партии понекогаш е единствениот начин да се вклучиме, но има и други прашања во институциите изразени од учесници во фокус групите, кои сè уште се доста поврзани со политичките партии за хоризонтално движење: Ова ме потсети на јавна дебата што ја организиравме Локалната општина доби средства од Светска банка за изградба на спортско игралиште, мултифункционално место за ракомет, одбојка итн. Така, ги добија тие инвестиции, ангажираа експерти, направија план за градба, изградија стадион - но заборавија да направат места за гледачите. Така, на ова јавно сослушување, тренерот на одбојкарската екипа им рече: „Сè е во ред, ама ни требаат други работи. На пример, каде се местата? Зошто да не ставаме два реда седишта затоа што имаме девојки кои имаат семејства и други гости кои сакаат да седат додека ја гледаат играта. И тогаш луѓето од општината рекоа: „Па, како никогаш не ни падна на памет да се сретнеме со вас порано?“ Им реков ... тие треба да вклучат луѓе кои го користат стадионот, затоа што нема потреба да се среќаваат со мене, бидејќи никогаш во животот не сум играл спорт. Тие мораат да разговараат со кошаркарскиот тим, одбојкарскиот тим ... Значи, тој состанок траеше две минути ... Тоа е голема загуба. Два реда столови, за кои сега велат дека не можат да додадат, бидејќи изградбата е завршена, па ...

Училиштата и универзитетите обезбедуваат можности за вклучување на младите, а тоа особено го забележуваат учесниците на фокус групите од Косово и Црна Гора. Особено додека посетуваат факултети, младите се поактивни и ангажирани за време на студиите (преку Студентски совет итн.) За прашања што директно ги засегаат, но ретко за оние што не се однесуваат на нивните студентски прашања.

Кога младите ќе се вклучат во активизам, особено ако биле поддржани или поканети од вршници, обично има младинска организација, друга Организација на Цивилна група (граѓанска група) или неформална група преку која младата личност може да продолжи да биде активна и каде тој / таа може да добие други можности да се вклучи. Ова е особено важно затоа што граѓанските групи можат да обезбедат постојана поддршка на младите активисти, како и полесен пристап до процесите на формално учество и институциите во кои се одвиваат овие формални процеси. Меѓутоа, бидејќи комуникацијата со бирократските институции, како што се меѓународните донатори и општинските или националните власти, станува доминантна и честа, (младински) граѓанските групи усвојуваат специфичен жаргон што понекогаш ги одвраќа младите активисти: Верувам дека јазикот што се користи за комуникација со младите е многу важен, бидејќи ... можеби не секоја млада личност во Србија, но 90% од младите во Србија всушност сакаат да направат некои промени. Многу е важно како го дефинираме (алатка што тие можат да ја користат). Ако го дефинираме на некој „проект“ јазик, користејќи некои поими од невладини организации кои не им се јасни на луѓето надвор од тој светот, мислам дека е малку веројатно дека очекуваме да исполниме нечиј интерес и некој да не сослуша.

Институциите имаат сличен проблем, но можеби од друга причина. Понекогаш тие не се транспарентни, тие исто така имаат тенденција да користат јазик што повеќето луѓе (вклучувајќи ги и младите) не ги разбираат целосно или користат ексклузивни канали за комуникација, како што се веб-страници што не се толку популарни и не толку посетени:

I1: Општината ги објави сите документи и сè што е потребно на веб-страницата. Но, луѓето не ги користат тие веб-страници. Кога луѓето сакаат да добијат одговори од општината, тие не одат на веб-страниците за да ги најдат, туку одат на Фејсбук и им пишуваат или одат директно во општината ... Луѓето мислат дека нема транспарентност затоа што не се информирани, затоа што не знаат со кого да контактираат за информации. Се подразбира дека за да бидат информирани, граѓаните мора да бидат посветени. Но, за да бидете информирани на Косово, треба да бидете многу ангажирани. На пример, да најдете документ на веб-страница ... извештаи за трошоци, на пример: одделот за финансии објавува еден извештај, канцеларијата на градоначалникот објавува друг, а локалното собрание објавува трет.

М: Дали тоа значи дека овој начин на комуникација не е многу лесен за корисниците?

I1: Не, не е лесен за корисниците, бидејќи е нејасен. И тогаш, ако сте принудени да повикате некого повторно кога го познавате во Општината и да ги прашате за нешто што ве интересира, тогаш го избегнувате тој „европски“ начин и се враќате на начинот на кој обично се решаваат работите на Балканот. Не мислам дека се транспарентни, затоа што повторно, кога не соработуваат со граѓаните, нема простор за транспарентност. Не можете да кажете дека постои транспарентност и јавна дебата кога само 20 лица ќе се појават на дебатата.

КОВИД-19 КРИЗА И УЧЕСТВО НА МЛАДИТЕ

Веќе е наведено во воведните поглавја дека очекувањата што испитаниците ги анализираат и предвидуваат каков било понатамошен развој и врски помеѓу КОВИД-19 и учеството на младите, имајќи предвид дека пандемијата сè уште трае, е неправедно и нереално. Сепак, постојат одредени наоди кои можат да ни помогнат да разбереме некои првични реакции и наоди на учесниците во фокус групите што може да не доведат до можни корелации помеѓу овие два феномени.

Кога станува збор за проценка како различни национални и локални власти реагирале на пандемијата, ситуацијата во групата е поинаква. Иако повеќето испитаници се согласуваат дека првичните строги мерки се неизбежни, бидејќи сè беше ново и никој не знаеше со што се соочуваме, се чини дека младите луѓе во Северна Македонија и Србија не се задоволни од фактот дека националните власти не го сфатија вирусот доволно сериозно најпрво, а потоа таа одеднаш премина на многу строги мерки. Ова создаде чувство на недоверба и дополнителна несигурност: *Дефинитивно не ми се допаѓаше тоа што на почетокот беше шега не само за луѓето околу мене ... туку и за нашите власти, беше смешно. „Ние ги преживевме санкциите и можеме да ја преживеаме короната. Тоа беше првичниот погрешен чекор, затоа што луѓето го слушаа тогаш и сметаа дека не е ништо страшно и не им беше грижа за било какви мерки. Можам да го разберам тоа до одреден степен.*

Како и заедничкото разбирање меѓу скоро сите учесници во фокус групите дека строгите мерки беа неизбежни на почетокот на пандемијата, без разлика дали им се допаѓаше тоа или не, заедничко за сите нив е што тие не гледаат дека овие строги мерки всушност ги спроведуваат граѓаните (особено откако луѓето малку се опуштија), ниту беа строго наметнати и управувани од локалната и националната администрација: *На почетокот беше многу добро, но можеме да кажеме дека тоа беше катастрофа од средината на мај ... кога ќе влезете во општинската зграда, затоа што, на пример, нема средства за дезинфекција во општина Урошевац... понекогаш кога ќе влезам, тие воопшто немаат маски, обезбедувањето им дозволува на луѓето да ја завршат работата и тоа да земат документи или друго што треба да се направи. Уште полошо е што службениците кои работат во јавни институции треба да им даваат пример на граѓаните, но напротив ...*

Начинот на кој овие млади луѓе ги проценуваат реакциите на службените лица и како гледаат на организирањето и активирањето на младите на различни начини (или не-активирање, како што споменаа некои испитаници од БиХ и Црна Гора) дава основа за нивно разбирање за тоа како оваа пандемија или слична криза што може да се појави може да влијае на тоа како и на кој начин младите ќе учествуваат во донесувањето одлуки. Од една страна, тие препознаваат дека системите кои не се отворени за учество се повеќе затворени во време на криза, и слично - дека системите (како што е здравствената заштита) кои не се правилно управувани и не се правилно воспоставени, се уште повеќе изневеруваат кога се најпотребни:

I1: Не би сакал да се повторам, но бидејќи зборувавме за учество, мислам дека државата покажа колку малку е заинтересирана за такви работи. Во тоа време (избувнување на пандемија), видовме систем кој пукаше многу пати, и единствениот начин (владата) да се справи со толку многу луѓе беше да заклучиме и да имаме апсолутна контрола. И мислам дека затоа потклековавме на тоа како единствена опција во нашата земја. Не мислам дека буквално имаме капацитет да направиме нешто подобро ...

М: ... обично за време на кризата луѓето се собираат околу водачот и тоа е некако нормална реакција, барате одредена безбедност, барате некој да ви каже што да правите ... Што мислите дали е тоа нешто позитивно или негативно Во нашиот случај?

I2: Тоа е тешко прашање, но јас ќе се потрудам да одговорам. Видовме многу позитивни аспекти на лидерите, државници како Италија, нивниот премиер кој ги охрабруваше граѓаните да се придржуваат до мерките, ги охрабруваа да го поразат овој вирус. Луѓето не беа заплашени и обвинети, како кај нас (Србија).

М: I3?

I3: Мислам дека многу проблеми на нашето општество, кои воопшто не се безначајни, сè уште не се појавуваат. Еве што гледаме, тие се појавуваат сега. Цензурата на медиумите што постоеше во тоа време некако одговараше на целиот режим ... Не, не мислам дека луѓето, барем помладата популација, бараа водач, затоа што кај нас луѓето треба да грижа за себе, за жал. Немаме функционални институции, затоа ги немавме ниту во оваа ситуација. Ова сега го гледаме јасно и е сосема лудо да се одржуваат избори среде пандемија ...

Мислам дека ситуацијата нè најде неподготвени, и тоа е нормално, и се очекуваше системот да не работи, но не и до оваа мерка. Јас искусив и сè уште минувам низ постапките процедурите кога имате корона вирус, бидејќи јас сум еден од пациентите. Можам да кажам дека системот за поддршка воведен за КОВИД-19 не работи во многу аспекти.

Од друга страна, постојат позитивни исходи од пандемијата кои се препознаени во сите фокус групи. Прво, тоа е солидарност и активизам на младите, нивниот ангажман и подготвеност да им помогнат на своите врстници, старите лица и другите луѓе во неволја:

I1: Една убава работа што ја видов е дека (младите) сакаа да помогнат и дека навистина помогнаа за време на оваа пандемија. Дека тие ги презедоа работите во свои раце и активно учествуваа вомагање на стари сограѓани, лица со попреченост кои не беа во можност да набават лекови и храна. Нашето општество е многу солидарно во овие тешки моменти и многу ми е драго што се разбуди оваа солидарност, што сакаат да помогнат, што сакаат да се вклучат ...

М: I2, што велиш на тоа?

I2: Се согласувам со сите вас. Мислам дека младите, во вистинска смисла на зборот, се водачи на иднината. За време на оваа ситуација, тие тоа го покажаа со своите идеи и иницијативи, нивната подготвеност да помогнат на терен и нивната подготвеност да организираат разни онлајн состаноци и иницијативи.

Друг важен позитивен исход е фокусот кон личниот развој и всушност ставот за користење на она што постои во

даден момент: Ако има нешто добро во целата оваа ситуација, тоа е моментот кога сите навистина се свртеа кон користење на постојните технологии за да продолжат со комуникација и учење. Можеме да видиме колкав процент на е-банкарство одеднаш заживеа во Србија. Нешто такво мораше да се случи за луѓето да разберат како имаат корист од тоа. Мислам дека целата оваа ситуација отвори многу нови полиња каде што луѓето ќе мора да најдат начини да ја користат достапната технологија. Значи, некои пречки што порано беа реални - моменти кога младите би се откажале - повеќе нема да бидат пречки. Како што видовме, одредени факултети држат предавања на ист начин како што зборуваме сега ... сега во извесна смисла сите институции и сите компании исто така мора да најдат некои одговорни начини за решавање на темата како да продолжат да функционираат во сето ова што е ново. Мислам дека генерално се свртиме кон технологијата како нација. Но, од друга страна, мислам дека онолку колку што го олесни тој момент на учество, затоа што сега секој може да прави работи од дома, мора да бидеме многу внимателни да не бидеме злоупотребени во одреден момент. Сè уште е во развој.

Интернетот како алатка за учество е веќе разгледан (видете на страница 31), но ова прашање е повторно покренато со фокусирање на ефектите од КОВИД-19. Примерот во горниот пасус, како и следното, исто така, покажува верување дека КОВИД-19 ги натера младите да користат повеќе Интернет и дека тоа ќе има позитивни ефекти врз тоа како луѓето комуницираат едни со други:

I1: Младите уште повеќе беа ангажирани во зум состаноци, предавања преку Интернет, разни онлајн семинари, работилници со деца ... Во основа, што се однесува до семинарите и сè друго, имаше начин да се направи сето тоа преку Интернет и да се искористи максимумот време што го поминуваме дома: да научиме нешто ново, да се поврземе со повеќе луѓе.

M: I1, дали мислите дека сите овие мрежни алатки, кога станува збор за младинска акција, дека сега постојат некои е-алатки, како една од алатките, методите, за младите да влијаат на обликувањето на нивните заедници во иднина? Дали добро го разбрав тоа?

I1: Да. Токму оваа ситуација со вирусот корона ги принуди и создаде притисок врз луѓето да се фокусираат повеќе и да научат нешто повеќе за технологијата и како да се примени во секојдневниот живот. Особено што, на пример, повеќе онлајн алатки се користат за запишување на колеџ. На студентите им е многу полесно да се запишат и да научат нешто ново. Исто така, училиштата и универзитетите започнаа да нудат повеќе простор на Интернет, да обезбедуваат бесплатни семинари, курсеви ... за да ја поддржат младата, па дури и постарата популација што е можно повеќе, така што мислам дека тоа е добро од една страна.

Сепак, не сите млади учесници во фокус групите гледаат само позитивни аспекти за тоа како интернетот може да влијае на учеството на младите - и покрај фактот што тие започнаа да го користат интернетот откако тој престана да биде бесплатен ресурс и беше скоро целосно модифициран, некои укажуваат на негативни аспекти на Интернетот и како тој може (негативно) да влијае на учеството на младите:

Мислам дека Интернетот поедноставува некои работи, но тоа е меч со две острици. Мислам ... секој кинески граѓанин има сметки на апликација и го прашуваат дали е задоволен од комуналните услуги во градот, на пример, така што владата знае дали добро си ја работи работата, дали направил грешка, што тој треба да поправи, што да прави, итн. Мислам дека на тој начин, Интернетот е корисен, но како средство за ширење дезинформации или како масовен медиум што може да влијае на тоа како се формираат мислења, може да се злоупотреби.

Конечно, повеќето учесници во фокус групите се оптимисти дека младите од регионот ќе продолжат да бидат активни и повклучени во донесувањето одлуки:

M: I1, што мислите вие? Како оваа криза ќе влијае на овој процес на учество на младите во иднина?

I1: Искрено се надевам дека младите ќе бидат уште повеќе вклучени во донесувањето одлуки, помагајќи, затоа мислам дека тоа треба да биде повеќе отколку што е сега и во однос на периодот кога започна кризата.

M: I2, што велиш на тоа и што очекуваш?

I2: Воведени заштитни мерки, навистина ми се допаднаа - ми донесоа некои добри работи, како и на луѓето околу мене, но не знам како реагираа другите млади на тоа. Мислам дека тие не беа премногу воодушевени и не видоа многу добри страни во сето ова ... Се надевам дека затворањето и изолатијата влијаеја на буђењето на желбата за учество, на поголема желба за дружење и појава на некаква желба кај младите луѓе. Некако верувам дека изолатијата ни помогна малку да се разбудиме.

I3: Мислам дека сè дефинитивно ќе се подобри во однос на учеството на младите. Мислам на застапеноста на младите во организациите. Не сум сигурен колку години ќе поминат и како ќе поминат, но сигурен сум дека учеството и посветеноста на младите во која било организација или институција ќе бидат ценети на многу повисоко ниво.

I4: Го споделувам нивното мислење. Луѓето ќе бараат остварување на сè повеќе свои права, а тоа бара вклучување, тоа е единствениот начин да се постигне целта, па затоа ќе мора да бидат активни. Секој би сакал да се случи промена, тие се борат некои од нивните идеи да се остварат и тоа можат да го направат само преку системот и сигурно ќе бидат вклучени повеќе луѓе.

МЛАДИТЕ НА ЗАПАДЕН БАЛКАН И ЕВРОПСКАТА УНИЈА - ЗАЕДНИЧКИТЕ ВРЕДНОСТИ И ОНИЕ ПОМАЛКУ СПОДЕЛЕНИ

Анализата на документите покажа трендови кај младите кога станува збор за проценка на вредноста на Европската унија и колку тие вредности се важни за младите воопшто. Учесниците на фокус-групата во голема мерка ја поддржуваат интеграцијата во Европската унија, па затоа е важно да се знае што ги прави поддржувачи на процесот на пристапување во Европската унија и како тие се чувствуваат со оглед на тоа што процесот трае долго за целиот Западен Балкан.

Учесниците на фокус групите се разочарани од должината на овој процес. Постои разлика помеѓу оние кои ги обвинуваат своите заедници дека не се менуваат доволно брзо за да ги достигнат стандардите од една страна и оние кои сметаат дека Европската унија не го прави „својот дел“ од друга страна. Постојат неколку цитати кои даваат многу силен аргумент за важноста на влегувањето во Европската унија, како и зошто темпото на процесот е бавно:

Исто како и другите, мислам дека ние (Албанија) напредуваме бавно, не многу бавно, но бавно. И мислам дека ќе помине многу време и дека сè што ни даде Европската унија, сè е сè уште во почетната фаза, ние сè уште не сме ги затвориле поглавјата и имаме многу да сториме за корупцијата ... И ни треба време, многу време за пристапување кон Европската унија.

Ми се чини дека тој (претходниот учесник во фокус групата) спомена дека има критериуми, т.н. критериуми од Копенхаген и Мадрид. Сепак, тие критериуми некако се издвојуваат и приклучувањето кон Европската унија е секогаш политичка одлука. Најдобриот пример доаѓа од 2007 година, од Бугарија и Романија. Дали мислите дека нема корупција во Бугарија и Романија, дали постојат ефикасни институции? Далеку од тоа. Тоа беше чисто политичка одлука тие земји да влезат во Европската унија и беше стратешки важно во тоа време.

Би сакал да кажам дека Европската унија не е во многу сјајна ситуација како што сите мислиме. Имате, во Унгарија, во Полска ... Јас нема да кажам диктатури, но имате автократи, кои вршат притисок врз невладините организации ... Особено во Унгарија каде што универзитетите се затвораат ... Мислам дека Црна Гора напредува бавно, многу бавно, иако нашата Влада тоа нема да го каже јавно. Но, мислам дека тоа е добро ... Мислам дека Црна Гора треба да стане добро консолидирана демократија за да стане членка на Европската унија, така што кога ќе станеме членка на Европската унија, да не влегуваме во авторитаризам. Затоа верувам дека овој процес треба да се одвива полесно, бидејќи сè уште не сме земја што ги почитува сите европски вредности.

Порано мислев дека не треба да влегуваме во Европската унија, и сега мислам дека треба, бидејќи особено по Брежит и некои работи - чувствувам дека ова е фазата низ која треба да поминеме. Затоа што мислам дека тоа е суштински тест за стандардизација на државата во модерната ера. Значи, општо, тоа е тест за Босна и Херцеговина, тоа е сè. Во однос на економијата, човековите права итн. Можеме ли воопшто да бидеме во чекор со светот? Европската унија повеќе личи на добивање на верификација дека сме повеќе или помалку функционални во модерна смисла.

Но, што е тоа што ја прави Европската унија (сè уште) привлечна за овие млади луѓе? Што бараат и се надеваат дека Европската унија ќе донесе? Пред неколку илустративни цитати, еве неколку клучни зборови - позитивни асоцијации и вредности што ги претпочитаат учесниците во фокус групите:

Солидарност
Толеранција

Иновативност
Род
Транспарентност

инклузивност
еднаквост
мултикултурализам
образование
демократизација
Волонтирање

Образованието се споменуваše најмногу, не само затоа што самите млади луѓе се заинтересирани за образование, туку и затоа што постои широко разбирање дека квалитетно образование, кое промовира критичко размислување и испитување на нештата, од основно училиште, е од суштинско значење за демократизација на општеството. Следниот цитат го наведува ова како важна навика: Единственото нешто што ме изненадува е размислувањето и однесувањето на нивните млади луѓе. Еден млад човек во Западна Европа, како и во Америка, знае дека има право да постави прашање, да има право на протест. На предавањата кај мене во Бања Лука, младите ретко поставуваат прашања или го доведуваат во прашање мислењето на професорот. Тие тоа го земаат здраво за готово. Имавме професор на кого му беше забрането да влегува во Канада затоа што тој напиша книга што всушност се заснова на исламофобија, а неговата идеја и застапеност на исламот беа негативни. И тогаш се зачудив со колку млади луѓе со кои седев на

предавањето не сакаа да го доведат во прашање неговото мислење, никој не сака да се сомнева дали тој професор може да не е во право. Учесниците на фокус групата исто така беа замолени да изберат град најблизок до градот на Европската унија, т.е. град во кој би можеле да се чувствуваат како да се во Европската унија. Учесниците избраа различни места, но карактеристиките на секој избран град беа слични. Овој краток опис на град во Црна Гора резимира што другите учесници асоцираат на Европската унија: Колашин, би рекол Колашин, сериозно. Подгорица е најблиску до консумеризмот во Европската унија, сè е таму, но не е точно дека сте најприфатени во Подгорица или дека разликите се толерираат таму. Живеам во Подгорица последните 23 години. Колашин е град кој ги почитува вклученоста и толеранцијата, добрата комуникација и трпеливоста.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Тешко е да се размисли за учеството на младите особено (или која било друга посебна група) каде примерите на пракса на учество на вклучување се генерално ретки или неефикасни. Демократијата е загрозена на Западен Балкан. Владејачките партии блокираат секаков вид учество, имаат тенденција да ги контролираат медиумите, јавните ресурси, правејќи го членството во политичка партија *sine qua non* за каков било вид на напредок и развој. Претходно оваа година, Фридом Хаус ги оцени сите земји во регионот како *преодни или хибридни режими*¹⁰⁷, дефинирајќи го овој концепт како: ... типично изборни демократии кои ги исполнуваат само минималните стандарди за избор на национални лидери. Демократските институции се кривки и има значителни предизвици во заштитата на политичките права и граѓанските слободи. Потенцијалот за одржлива, либерална демократија е нејасен.

Последниот политички извештај од Институтот за меѓународни односи Клингендаел¹⁰⁸ го опишува Западен Балкан како регион на „заробени држави“: Државниот механизам на заробување селективно ја зајакнуваат владејачката партија и нејзиното раководство, истовремено ослабувајќи ја опозицијата и независните институции. Државниот механизам на заробување ја ослабува ефективната на условеноста на Европската унија и го намалува кредибилитетот на процесот на проширување на Европската унија. Тој понатаму го опишува заробувањето на државата како ... процес во кој (политичките) актери се инфилтрираат во државните структури со помош на клиентелистички мрежи и ги користат овие државни структури како наметка за да ги сокријат своите коруптивни практики. Овие политички елити можат да ја искористат својата контрола врз државните ресурси и овластувања за приватна или партиско-политичка добивка. Во најекстремната форма, заробувањето на државата се вклопува во секој дел и ниво на општеството и државата, што доведува до монополизација на власта во рацете на една политичка партија и нејзиното раководство. Користејќи ја Србија како студија на случај, тој нагласува дека јавните ресурси се користат за контрола на медиумите, што и овозможува на српската влада да остане одговорна за наративот што медиумите го обликуваат за српската влада и Европската унија. Претставувајќи ја ситуацијата со болна прецизност, тоа претставува еден од нејзините ефекти: кога корумпираната влада контролира кој добива (економски) можности, а кој не, младите и талентирани луѓе често претпочитаат да се оддалечат, што резултира во т.н. „одлив на мозоци“ Феномен, кој е еден од главните предизвици на Западен Балкан.

Оваа анализа е близу да ни ги покаже основните причини за оваа состојба. Тоа би можело да оди подлабоко во анализата на влијанијата што ги имаат големите сили врз регионот и како тие влијаат врз обликувањето или поткопувањето на демократијата (до одреден степен, всушност, оди во таа насока) и / или истражуваат подлабока политичка култура, демократска традиција и историја на моменталната состојба во регионот. Но, и без тоа, тој јасно го опишува степенот на развој на демократијата, политичкиот и социјалниот контекст воопшто, и не принудува да се запрашаме дали е можно какво било граѓанско учество во такви режими. Или ајде да размислиме на уште попровокативен начин - дали има нешто што младите имаат со цел да ги срушат бариерите и да го отворат демократскиот процес, со што ќе се овозможи (сопствено) учество? Без оглед на одговорот, дискусијата и дијалогот за учество на младите треба да следат веднаш по воспоставувањето на отворени демократски институции, засновани врз постоење на волја и општ пакет правила што ги почитуваат и промовираат демократските практики и вредности, вклучувајќи и инклузивно одлучување.

Штом основите на демократијата постојат, треба да започнеме да дискутираме и да применуваме разни механизми и алатки соодветни на младинското учество и решавање на специфични младински проблеми. Како и учеството на која било друга група.

Општите проблеми со кои се соочуваат општествата во овој регион се слични, а исто така и ефектите што ги имаат врз младите - или врз специфичните проблеми со кои се соочуваат младите. Како што видовме од примерите опишани од учесниците во истражувањето, тие се добро свесни дека владејачките политички партии имаат тенденција да ги блокираат учеството и дека институциите на национално или локално ниво всушност не даваат можности за дијалог ниту се отворени за учество (млади) Исто така, исто како и нашите општества, младите се поделени со доминантните наративи на политичките елити. Етничките, политичките или други поделби, па дури и поларизација, се очекува да бидат присутни и манифестирани во младинските корпуси, како и сите други.

Сепак, дали овие заеднички проблеми, заеднички искуства, заеднички чувства на лутина, разочарување, пркос ... на многу млади момчиња и девојки, како и заеднички вредности и очекувања - всушност можат да бидат основа за градење на заедничка платформа за повеќе инклузивно општество, оние што ќе им овозможат на младите (и другите) нивното место во донесувањето одлуки? Различни студии јасно покажуваат дека има поделби во младинскиот корпус. Едно од овие е евидентно во оваа студија - додека групата што учествуваше во дискусиите со фокус групата е заинтересирана и е многу мотивирана да учествува и да се бори за поголема отвореност, во секое општество постои мнозинство кое навистина не е заинтересирано да учествува, веројатно со многумина неуспешни обиди за демократизација и бавен и неправеден економски развој или активност без резултати и дејствување на политичките елити. Младите исто така се чини дека се заклучени во сопствените кафези во кои

107 <https://freedomhouse.org/explore-the-map?type=nit&year=2020> (Пристапено: 30. септември 2020).

108 Maarten Lemstra, (2020). Policy Brief - The Destructive Effects of State Capture in The Western Balkans. EU Enlargement Undermined, The Hague, Clingendael Institute

ги потврдуваат своите мислења и стануваат помалку подготвени да водат конструктивен дијалог за заедничките проблеми со младите од другите балони. Довербата меѓу луѓето страда во такво опкружување, што дополнително ја ограничува можноста за заеднички и посеопфатни и пошироки иницијативи и активности. Појава на локални иницијативи и социјални движења, обично засновани врз едноставни локални приоритетни прашања што се видливи за сите во заедницата и / или загрозување на цели заедници (како што се гентрификација, прашања за урбанизација насочени кон инвеститори и граѓани, уништување на животната средина, корупција ...) , освен што ни дава надеж и укажува на мала доверба во институциите, политичките партии и граѓанските организации. Луѓето се собираат на митинзи самостојно, тие не се многу подготвени да бидат етикетирани како граѓански групи, ниту да бидат поврзани со традиционалните политички партии.

Ова прашање на доверба може да биде клучно. Со цел младинските иницијативи да бидат посигурни и да постигнуваат резултати, тие веројатно треба да бидат поинклузивни, пошироки и да се градат врз решавање проблеми за кои повеќето (млади) се грижат. Еден од примерите на учесници во фокус групата, за тоа како младите спонтано се активираа, дава добра илустрација: *На пример, пред пет дена, тие започнаа да сечат дрвја во Главниот парк во Панчево (Србија). Поради иницијатива на група млади луѓе, многу други луѓе, граѓани, излегоа на улиците и ги запреа. Значи, една идеја - да се запре сечењето на дрвјата во паркот успеа да собере луѓе - можеше да се види видео од десетгодишни деца како ги отстрануваат оградите (каде што требаше да се случи сечата) - и никој не ги принудува да го сторат тоа, тие се случајно во тоа време во паркот и тие се придружија на идејата затоа што не сакаат да се откажат од неа. Многу е тешко да им се покаже на луѓето што значи тоа и колку е важна нивната улога во широка заедничка иницијатива. Верувам дека само кога луѓето ќе доживеат нешто лично и видат дека можат да направат одредено влијание, тие можат вистински да ги разберат формите и можностите за учество и да можат да имаат глас во многу работи и да се чувствуваат подобро. Исто така, едно од најважните откритија е дека активизмот, кој е неизбежен дел од учеството на младите, бидејќи учеството не се случува само по себе - бара ангажман, постои само кога другите го поддржуваат. Може да биде, и во одреден момент е индивидуална активност, но за да напредуваме и да бидеме ефективни, потребна е поддршка. Значи, да додадеме: активизмот е неизбежен дел од учеството на младите, а учеството не се случува само по себе - бара колективен ангажман.*

Градењето мостови на разбирање помеѓу младинските групи со различни интереси може да биде начин да се изградат посеопфатни и пошироки иницијативи. Воспоставувањето мостови на соработка помеѓу различни групи може да се случи меѓу младите во секое општество, како и низ целиот регион - на пример преку регионална активност фокусирана на едно прашање за кое се грижат луѓето, не само младите, во целиот регион. Таквата зајакната врска помеѓу различните младински групи може да доведе до поголема поддршка и солидарност. Како што видовме многу пати во историјата на регионот, особено кога постојат хибридни режими или заробени држави, луѓето понекогаш преземаат голем број ризици да се борат за поголема демократија и поотворено општество, и овие ризици се ублажуваат или се решаваат доколку постои силна врска - што е клучна нишка во мрежата на поддршка и солидарност.

За да дознаете повеќе за тоа каде се разликите, мотивацијата за учество или причината за нејзиното непостоење и што ги обединува повеќето млади, потребно е да се спроведат неколку регионални истражувачки студии:

1. Регионален, годишен „аналитички извештај“ дизајниран за следење на промените во трендовите на клучни вредности за кои се залагаат младите, прашањата што ги сметаат за најитни и нивните аспирации - ќе обезбеди подобро разбирање за тоа како влијаат регионалните и пошироките меѓународни настани и динамика мотивација и потенцијал на младите и да обезбеди основа за повеќе втемелени заеднички активности и градење коалиции.

2. Учеството во процесите на донесување одлуки е тесно поврзано со (политичкиот) активизам. Учеството подразбира активно учество во процесот, право на глас и чувство на сопственост над процесот, како и одговорност за донесените одлуки. Иако тие не учествуваат толку многу во донесувањето одлуки, младите луѓе од целиот регион се активни на различни начини. Ова беше особено очигледно за време на врвот на кризата предизвикана од пандемијата КОВИД-19, во која многу луѓе, вклучувајќи ги и младите, покажаа солидарност со старите лица во нивните заедници. Во други кризи, како што се оние како што се масовните поплави што го погодија регионот (како на пример во Босна и Херцеговина, Србија, итн. Во 2014 година), младите исто така покажаа високо ниво на солидарност и беа подготвени да помогнат, финансиски и на други начини. Општо земено, филантропските донации растат, а се повеќе луѓе веруваат дека „Ако секој даде колку што можеше, без разлика колку е мала, доволно голема сума ќе може да се собере за да се придонесе за промена на подобро“, наместо тоа Обичните граѓани можат да помогнат до одреден степен, но тоа никогаш не е доволно „и“. Само богатите индивидуи можат да дадат доволно пари за да направат релевантни донации¹⁰⁹, би било интересно дополнително да се истражи дали има потенцијали за демократска трансформација во рамките на овој потенцијал за солидарност – дали луѓе кои веруваат дека многу мали индивидуални напори можат да направат добро за една личност или заедницата може да се придвижи кон верувањето дека општеството може да се промени на подобро ако многу луѓе вложат време, вештини и волја да ја направат можна таа промена

3. Како што споменавме порано, едно од ограничувањата на ова истражување е тоа што богатите квалитативни податоци за разбирање и мотивација доаѓаат од прилично мала група на млади луѓе кои се веќе политички (во најширока смисла) активни преку нивните политички или граѓански организации, во нивните локални заедници или на национално ниво. Истражувањето на мислењата и ставовите на оваа група беше неизбежно за да се разбере како функционира системот, кои алатки им се достапни и што мислат за нив. Сепак, иако знаеме дека повеќето млади во регионот не се активни во овој поглед, има ограничени податоци за тоа зошто тие не се поактивни, што недостасува за да се ангажираат повеќе и да учествуваат во донесувањето одлуки барем да бидат признати како актери во процесот. Фокусиран пристап кон оваа група, комбинирајќи

¹⁰⁹ Vesić, Aleksandra, Momčilo, Tomas Bueno, Koeshall, Nathan (2019). Comparative Analysis of Public Opinion on Philanthropy in the Western Balkans, Belgrade, Catalyst Balkans. p. 50

квантитативен и квалитативен пристап, може да обезбеди подобро разбирање и можеби да предложи начини за подобро и пошироко вклучување на младите луѓе воопшто.

4. Алатките и формите на неформално учество што ги користат младите првично се подемократски затоа што не им треба одредено техничко знаење или експертиза за процесите на развој на политиките. Тие обично се спонтани, понекогаш импулсивни или составени од работи што повеќето млади ги користат и си играат, како што се мрежни / ИТ алатки, социјални медиуми и слично. Бидејќи тие имаат поголем демократски или инклузивен потенцијал, би било интересно да ги истражуваме понатаму - што ги прави повеќе или помалку соодветни за учество на младите во регионот, зошто се привлечни, кои се нивните главни карактеристики. Бидејќи тие се неформални, понекогаш создадени на самото место, флуидни, нивното разбирање и вклученост може да биде предизвик. Исто така, имајќи предвид дека повеќето од нив се базираат на Интернет, важно е да се разберат недостатоците и ризикот поврзан со нив. Понатаму, подобро разбирање на овие алатки што ги користат младите може да обезбеди вреден увид и можни решенија за демократизација на институционалните механизми за учество на младите.

5. На Западен Балкан, постојат механизми за регионална соработка насочени кон поврзување на младите луѓе и обезбедување рамка за нивните активности и соработка преку границите (и административни и фиктивни). Еден од елементите што најмногу недостасува во оваа студија е проценка на овие механизми и тела, особено во однос на разгледување мерки за поддршка во согласност со потребите на младите и анализа на можностите за подобрување на соработката и структурните врски, и хоризонтални (регионален аспект) така и вертикално (локално <--> национално <--> регионално).

АНЕКС I - ПРАШАЛНИК ЗА ПРОЦЕНКА

1. Во која возрасна група спаѓате?
2. Дали сте:
 - а) член на политичка партија
 - б) Член на граѓанска организација или член / активист во неформална група
 - в) работам во јавна администрација (локална / национална)
 - г) јавен службеник
 - д) Друго
3. Општо, каков е вашиот став кон Европската унија? Изразете го вашиот став на скала од 1 до 7, каде што 1 значи дека имате апсолутно негативен став, а 7 значи дека имате апсолутно позитивен став. Можете да користите било кој број на скалата.
4. Каков е вашиот став кон пристапувањето на вашата земја во Европската унија?? Означете ја изјавата што е најблиску до вашата позиција.
 - г) Дали би било добро мојата земја да влезе во Европската унија?
 - г) не сум сигурен
 - ж) Дали би било лошо за мојата земја да влезе во Европската унија?
 - з) Неважно
5. Дали во последната година, вие (како претставник на организацијата или во кој било друг капацитет) учествувавте во процесот на донесување одлуки на национално и / или локално ниво? Под учество во процесот на донесување одлуки мислиме на учество во работни групи, тела или слично, при формулирање на нацрт-закопи, изготвување стратегии и планови, проценка на ефектите од политиките и слично?
 - Да
 - Не
6. Како би го оцениле своето искуство во процесите на донесување одлуки во вашата земја? Дали размислувате за учество во донесување одлуки за учество во работни групи, тела или слично, во формулирање на нацрт-закопи, развој на стратегии и планови, проценка на ефектите од политиките и слично? Оценете го вашето искуство користејќи скала од 1 до 7, каде што 1 значи дека го оценувате вашето искуство како многу мало, а 7 како доста големо. Можете да користите било кој број на скалата.
7. Без оглед на искуството, како го оценувате вашето знаење за учеството на младите во процесите на донесување одлуки во вашата земја, без оглед на видот на учеството (креирање политики, планови ...) или на ниво (национално, локално). Изразете го вашиот став на скала од 1 до 7, каде што 1 значи дека го оценувате вашето знаење како многу мало, а 7 како доста големо. Можете да користите било кој број на скалата.
8. Кој пол сте?
9. Кое е последното ниво на образование што го стекнавте?
10. Каде си роден?
 - а Во главниот град
 - б Во друг град
 - в Во мало гратче / село
11. Во споредба со вашата генерација, во вашата земја, дали би рекле дека имате повеќе, исти или помалку пари од другите? Размислете за просечната сума на пари што ја имате во текот на месецот, без оглед дали сте ги заработиле, дали некој ви ги дал итн.
12. Колку често учествувавте во групни видео-состаноци на платформата Зум во последните 6 месеци, без оглед на темата и бројот на учесници?
13. Како ја оценувате интернет-врска што ја користите најчесто? Изберете опис што е најблизок до вашето искуство:
 - ј) Одлично, можам да гледам видеа без никакви проблеми, лесно можам да учествувам во видео повици, можам брзо да преземам содржини од Интернет.
 - и) Па, можам да гледам видео содржини со помалку проблеми, учествувам во видео повици со помалку пречки, можам да преземам содржини од Интернет со умерена брзина.
 - л) Лошо, можам да гледам видеа, но со големи проблеми, учествувам во видео повици со големи пречки, полека можам да преземам содржини од Интернет.
14. Име и презиме:
15. Е-пошта:
16. Телефонски број:
17. Име на организација:

АНЕКС II - ВОДИЧ ЗА ИНТЕРВЈУ

ВОВЕД

- Објаснување на принципите на дискусија во фокус-групата и очекувањата од учесниците
- гаранции за анонимност,
- Учесниците накратко се претставуваат во однос на возраста, интересите, активизмот / потеклото и искуството во невладини организации, местото на потекло

УЧЕСТВО – ОПШТО

- Како го разбирате „учеството на младите“? Како би го дефинирале тоа? Како би го опишале тоа на 10-годишно дете?
- И „консултативниот процес“? Како би го дефинирале тоа? Повторно, како би го опишале, со неколку зборови, на 10-годишно дете?
- „Процес на донесување одлуки“? Повторно објасни што е можно покоратко и едноставно.
- Кога велиш „младина“, на кого мислиш? Цела младина, или некоја посебна младина? Замислете ја единствената личност што би можела да ја претставува „младината“ - дали е таа или тој? Колку години има точно? Каде живее таа? Како се чувствува тој? Кои се неговите / нејзините интереси? Аспирации? Стравувања? Дали тој / таа е заинтересиран за неговата / нејзината локална заедница / држава / општество?
- Општо, до кој степен младите се подготвени да учествуваат во процеси на консултации / донесување одлуки? Што мислите, кои се темите / областите во кои треба да учествуваат младите? Дали постојат одредени теми кои не треба да ги интересираат младите? Кое е вашето искуство во врска со овие теми - кои повеќе ги интересираат младите, а кои помалку? Што мислите, зошто е тоа така? Што ги мотивира?
- Дали овие (доминантни) теми се сменија со текот на годините? Што мислите, зошто е тоа така?

УЧЕСТВО - АЛАТКИ И ФОРМИ

- Кога станува збор за учеството - кои се формите на учество на младите? Дали се институционални или неформални? Што мислите кои се подобри? Зошто? Дали постојат околности кога неформалното е подобро од институционалното? Обратно? Ве молиме објаснете.
- Како изгледа учеството на младите? Со какви форми на младинско учество сте запознаени? Можете ли да опишете нешто подетално? И, како би ги оцениле различните форми - кои овозможуваат поголемо учество од другите? Што мислите, зошто е тоа така?
- Што ги чини да бидат учесници? Дали е тоа добро или лошо? Зошто мислиш така?
- Кои алатки ги имаат на располагање младите за да учествуваат во процесот на консултации? Што мислите кои се најдобрите? Зошто? Што го прави едниот подобар од другиот?
- Која би била совршената алатка и / или механизам за учество на младите? Што го прави совршен? Те молам, опиши го. Дали има некои добри алатки / механизми што се користеле порано, но повеќе не се користат? (Ако е одговор да) Зошто се добри? Што мислите, зошто тие повеќе не се користат?
- (Ако никој не споменува) Кои се добрите и лошите страни на интернет-алатките за младинско учество? Со коиси запознаен? Кои ги преферираш и кои не ти се допаѓаат? Зошто? Можете ли да дадете неколку примери? Како гледате дека новите технологии генерално го менуваат учеството? Кои се можностите и кои се заканите?
- Какви влијанија / промени сте видели како резултат на младите кои учествуваат во процесите на консултации? Дали мислите дека хонорарите и / или обрасците имаат врска со промените што се случуваат или не? Ве молиме објаснете. Дајте примери.
- Како можат младите да го променат начинот на функционирање на партиципативните / консултативните процеси?

УЧЕСТВО – ИНСТИТУЦИИ

• Како се менуваат институциите во вашата земја? Дали тие воопшто се менуваат? Фактот дека тие (не) се менуваат - дали е добро или лошо? Дали сте виделе некоја посебна промена на аспектот во последните 1 до 3 години? Дали отвореноста е еден од тие аспекти или не? Како ја гледате оваа промена во иднина?

• Како служат институциите - владата, граѓаните, политичките партии ...? Дали се менува тоа со текот на времето? Дали институциите ја играат улогата што вие би сакале да ја играат или не? Зошто е така?

• Општо, како би го опишале нивото на отвореност на институциите во вашата земја? Колку имате доверба во институциите? Зошто? Дали постојат разлики или ги гледате сите на ист начин?

• Кои видови институции се најдостапни во однос на учеството на граѓаните? Дали има разлика помеѓу законодавниот дом и извршната власт? Зошто? Дали гледате други разлики?

Како изгледа таа отвореност? Наведи пример. Особено кон младите - дали има разлики помеѓу отвореноста кон учеството на граѓаните и младите? Кои институции се, а кои не се отворени за учество на младите? Што мислите, зошто е тоа така? Што ја прави институцијата воопшто отворена или не?

• Кои се вашите искуства со (локалните / националните) институции? Колку се отворени? Дали сте свесни за разликите помеѓу отвореноста на институциите на локално и национално ниво? Што мислите, зошто има разлики? Дали постојат регионални разлики (во рамките на земјата)? Зошто е така?

• (ако сметате дека има доволно време) Дали знаете до кој степен институциите се отворени за учество на граѓаните во други земји од Западен Балкан (наведете други земји доколку е потребно)? (Ако е одговор да) Со кои земји сте запознаени? Каква е позицијата на вашата земја во споредба со тие земји во однос на отвореноста на институциите за учество на граѓаните?

УЧЕСТВО - ПРИЧИНИ И МОТИВАЦИЈА

• Зошто вие лично учествувате во процесот на донесување одлуки? Што ве мотивира? Што ве воодушевува? Како се чувствувате во врска со тоа? Што мислат вашите блиски пријатели за вашето учество во консултации и / или процеси на донесување одлуки? Дали тие го одобруваат / поддржуваат или не? Дали се заинтересирани за тоа или се рамнодушни? Што е со вашите родители? Што е со вашиот партнер? Што е со вашето соседство?

• Дали има некои посебни теми што ве интересираат? Зошто ти? Зошто не некои други (наведете некои други што не се споменуваат)? Дали вашите приоритети и / или интереси се сменија со текот на времето? ако одговорот е да Зошто е тоа така?

• Дали би рекле дека проактивно барате можности за учество во овие процеси или чекате да се случат можностите? Зошто е така? (за проактивен пристап) Можете ли да дадете пример? Зошто постапи? Кој беше исходот? (за пасивен пристап) Можете ли да дадете пример? Зошто тоа беше прилично пасивен пристап / зошто решивте да почекате? Кој беше исходот?

• Кога учествувате во процесот на консултации - за кого ги сметате вашите противници? Зошто е така? Како се справувате со тоа?

• А што е со вашите поддржувачи? Зошто е тоа така? Како работите со нив?

Дали има некој што е рамнодушен? Дали се обидуваат да ги вклучите или не? Зошто?

Дали тие улоги - противници, сојузници, рамнодушни - се сменија од еден во друг консултативен процес? Или за време на еден таков процес? Што точно се сменило? Зошто мислиш така?

• Дали постојат процеси на консултации со кои се гордеете? Накратко опишете ја целта, институцијата домаќин, механизмот? Што ве натера да се чувствувате горди?

ВРЕДНОСТИ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

• Да се вратиме на тоа 10-годишно дете од почеток - како би му објасниле што е демократија? Кои се клучните демократски вредности? Тоа дете е повторно тука - изберете една вредност што ви се чини најважна и објавете му ја - како некој ја практикува таа вредност? Како треба целото општество да го практикува тоа?

• Која е вашата основна вредност? Како ја практикувате оваа вредност во вашиот секојдневен живот? Зошто е оваа вредност толку важна?

• Кое е нивото на развој на демократијата во вашата земја? Дали сте задоволни со тоа ниво или не? Зошто? Што треба прво да се подобри? Со кој аспект сте задоволни? А што е со Европската унија? Дали вашата земја се движи премногу бавно, премногу брзо или со вистинско темпо кон Европската унија?

• Што има Европската унија што вашата земја нема во однос на вредностите, практиките, механизмите? Кое е првото нешто што би сакале да се случи во вашата земја, што е карактеристично за Европската унија? Што друго? Зошто е важно?

• Ако треба да изберете еден град во вашата земја што е „најевропски град“, кој би избрале? Зошто? И што е најмалку европско? Зошто?

• Дали има нешто во Европската унија (во однос на вредностите, практиките, механизмите) што не сакате да го видите во вашата земја? Зошто е тоа така? Дали има нешто во вашата земја (вредност, пракса, механизам) што би сакале да видите повеќе во вашата земја?

УЧЕСТВОТО НА МЛАДИТЕ ПОСЛЕ КОВИД-19

• Како се чувствувате во врска со КОВИД-19? Дали тоа влијаеше на вас лично на кој било начин (се разболевате, изгубивте некого, останавте без работа ...)? Дали тоа влијаеше на некој од вашите пријатели, семејство?

• Колку сте задоволни од тоа како вашата влада генерално реагираше на ова? Како би ја опишале таа реакција? Дали ги поддржувате ограничувањата на движењето, економијата во вашата земја ... или не? До кој степен?

• Постои глобална дебата за тоа дали да се фокусираме во време на криза како што е КОВИД-19 за зачувување на здравјето на населението и гаснење / жртвување на економијата или за одржување на економијата на место, ризикувајќи го здравјето на луѓето. Се чини дека постојат добри аргументи за обете опции. Како се чувствувате во врска со таа дилема? Што би избрале вие? Зошто?

• Со оглед на глобалната, сè уште тековна криза КОВИД-19, што мислите што треба да направат општествата - да се одлучат за посилно, појасно лидерство и поцентрализирана влада или да бидат подемократски и поотворени? Што би сакале да видите во вашата земја? Според вас, во која насока треба да оди вашата земја? Зошто? Дали оди во таа насока или не?

• Размислување за КОВИД-19 - како тоа влијаеше на кој било партиципативен / консултативен процес на млади луѓе во кој можеби сте учествувале? Или на други слични процеси кои ви се познати? И, како ќе изгледа учеството на младите во вашата земја во иднина, по КОВИД-19 и со концептот на глобални ризици од нови пандемии? Дали ќе се промени? Како? Кои се некои од добрите и некои од лошите аспекти на тоа?

РЕЗИМЕ

• Реакции на: тема, умереност, технички аспекти ...? Некоја друга повратна информација?

• Нешто важно за учеството на младите, што не успеавме да го прашаме.

АНЕКС III - КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Albania in the Berlin process. (2016). *A Mapping and Comparative Assessment of Youth Organizations in the Western Balkans. An Insight to Youth Organizations and Youth Policy in Albania, Montenegro and Serbia.*
- Assembly of the Republic of Kosovo. (2009). *Law No. 03/L-145 on empowerment and participation of youth.*
- Белградско отворено училиште. *Стратешка рамка на младинската политика во Република Србија - предизвици и перспективи.*
- CeSID. (2019) *Позицијата и потребите на младите во Република Србија.* CeSID
- Душаниќ, Срѓан, Лакиќ, Сениша и Турјачанин, Владимир. (2017) *Граѓанско и политичко учество на младите - психолошки пристап.* р. 94. Friedrich Ebert Stiftung.. Бања Лука.
- European Commission. (2017). *Youth Wiki national description. Youth policies in the former Yugoslav Republic of Macedonia.*
- Feltes, Tilmann. (2013). *Youth and Democracy: The Promotion of Youth Participation by the International Community in Kosovo.* Security and Human Rights 24 (2013) 195–209. Martinus Nijhoff Publishers.
- Filipi, Gjergj. (2015). *Youth in Albania: Challenges in changing times.* Republic of Albania. Institute of Statistic
- Галевски, Мартин. (2019) *Socio-political participation of Youth in North Macedonia: Apathy, Optimism or Disappointment?* Westminster Foundation for Democracy.
- IDRA Team of authors. (2012). *Kosovo youth study. Forward looking grounded in tradition.* Friedrich Ebert Stiftung
- International Foundation for Electoral Systems. (2016). *The role of Youth in political entities in Kosovo.*
- Јашаревиќ, Јасмин, Јевдиќ, Југослав. (2018) *Contribution of non-programme countries to EU Youth Wiki. Bosnia and Herzegovina Chapter II: Voluntary Activities.* Council of Europe.
- Јашаревиќ, Јасмин. (2017) *Contribution of non-programme countries to EU Youth Wiki. Chapter I. Bosnia and Herzegovina: Youth Policy Governance.*
- Јусиќ, Марина, Лавриќ, Миран, Томановиќ, Смиљка. (2019) *Youth study Southeast Europe 2018/2019.* Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.
- Kamberi, Geron Çela, Alba. (2019). *Youth Study Albania 2018/2019.* Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.
- Lok, Kreshnik. (2017). *Contribution of non-programme countries to EU youth Wiki. Chapter I: Albania youth policy governance.* Council of Europe.
- Maarten Lemstra, (2020). *Policy Brief - The Destructive Effects of State Capture in The Western Balkans. EU Enlargement Undermined,* The Hague, Clingendael Institute
- Министерство за образование на Црна Гора, Министерство за спорт на Црна Гора. (2016) *Стратегија за млади 2017-2021 година.*
- Попадиќ, Драган; Павловиќ, Зоран, Михаиловиќ Среќко. (2018) *Младите во Србија 2018/2019 година* Friedrich Ebert Stiftung
- Поточник, Дуња, Williamson Howard. (2015). *Youth policy in Serbia. Conclusions of the Council of Europe International Review Team.* Council of Europe
- Радоман, Марија. (2019) *Вредносни ориентации на средношколци во Србија-истражување 2019.* Белград: Хелсиншки комитет за човекови права во Србија. Заинтересирани тетратки бр. 38
- Regional Cooperation Council. (2020). *Balkan Barometer. Public opinion-analytical report.* Sarajevo: Regional Cooperation Council

- Republic of Kosovo. Ministry of Culture, Youth and Sports. (2019). *Strategy for youth 2019-2023*.
- Rumbullaku, Oltion. (2019). *Youth study in Kosovo 2018/2019*. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.
- Стојановиќ, Бобан, Ивковиќ, Александар. (2020 година) *Алтернативен извештај за позицијата и потребите на младите*
- Топали, Ирена. (2018) *Contribution of non-programme countries to EU youth Wiki. Chapter II: Voluntary activities*. Council of Europe.
- Топузовска Латковиќ, Марија и др. (2019) *Youth Study North Macedonia 2018/2019*. Friedrich Ebert Stiftung.
- Обединети нации. (2016). *Voices of Youth. Research into youth in BiH*. Дијалог за иднината.
- Вангели, Анастас. (2019) *Public Opinion and Popular Narratives Ahead of the EU Council in Fall 2019*. China CEE institute.
- Весиќ, Александра, Момчиловиќ, Tomas Bueno, Koeshall, Nathan (2019). *Comparative Analysis of Public Opinion on Philanthropy in the Western Balkans*, Belgrade, Catalyst Balkans.
- Westminster Foundation for Democracy. (2019). *Youth perception and attitudes towards politics in Montenegro*
- ЗАКОН ЗА МЛАДИТЕ. „Службен весник на Црна Гора“, бр. 025/19 од 30.04.2019 година, 027/19 од 17.05.2019 година.

ИМПРЕСУМ

ИЗДАВАЧ

ЦРТА - Центар за истражување, транспарентност и одговорност

Тополска 22, Белград, Србија

www.crta.rs

office@crta.rs

ЗА ИЗДАВАЧОТ

Раша Неделков

ДИЗАЈН НА ПУБЛИКАЦИЈА

Борис Чупак

www.refresh.rs

Белград, октомври, 2020 година

Оваа публикација е подготвена од Центарот за истражување, транспарентност и одговорност ЦРТА во рамките на проектот „Млади на Балканот за Европа“, финансиран од Европската унија, спроведен од 14 партнери:

Фондација Центар за демократија, како водечки партнер, Асоцијација на агенции за локална демократија (АЛДА), АЛДА Скопје, Локална агенција за демократија Суботица, Локална агенција за демократија Црна Гора, Локална агенција за демократија Мостар, Локална агенција за демократија Приједор, Агенција за локална демократија во Косово, Локална агенција за демократија

Оваа публикација е изработена со финансиска помош на Европската унија. Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на Центарот за истражување, транспарентност и одговорност - ЦРТА и во никој случај не може да се смета дека ги рефлектира ставовите на Европската унија.

